

NÄYTTÖÖN PERUSTUVIEN KÄYTÄNTÖJEN HYÖDYNTÄMINEN SOSIAALITYÖSSÄ

TOIMINTATUTKIMUS: Toimeentulotukiasiakkaana olevan opiskelijan tukeminen opinnoissa tai opintoihin

JUSSI BJÖRNINEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

2012

BJÖRNINEN, JUSSI: Näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen sosiaalityössä
Pro gradu -tutkielma, 71 s.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Tarja Pösö
Tammikuu 2012

Sosiaalityöntekijän on usein vaikea kuvata tai erotella käyttämiään menetelmiä. Metodien epämääräisyys on antanut aihetta arvostella sosiaalityön professionaalista asemaa. Näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen tekee menetelmät näkyviksi sekä osoittaa niiden tutkimuksellisen pohjan ja vaikutukset. Näyttöön perustuvia menetelmiä hyödyntämällä voidaan turvata ja perustella sosiaalityön akateemista identiteettiä sekä vastata poliittisten päättäjien esittämään vaatimukseen vaikuttavuuden ja hyödyllisyyden osoittamisesta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämistä sosiaalityössä. Tutkimuksessa tarkastellaan toimintatutkimuksen prosessin tuottamia havaintoja menetelmän hyödyntämisestä ja sen asettamista vaatimuksista aikuissosiaalityön kontekstissa.

Näyttöön perustuva käytäntö voidaan määritellä kahdella tapaa. Positiivinen lähestymistapa on tarkkaan määritelty käytäntö, jonka vaikuttavuus on osoitettu vahvan tutkimuksellisen näytön avulla. Pragmaattinen lähestymistapa näyttöön perustuvaan käytäntöön on nähdä se päätöksentekoprosessina, jossa paras saatavilla oleva tutkimusnäyttö integroidaan sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen avulla asiakkaan arvoihin ja odotuksiin sopivaksi.

Tutkimusstrategiana on toimintatutkimus, koska tarkoituksena on tutkia nimenomaan prosessia, jota ei tällä hetkellä vielä ole käynnissä. Toimintatutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa tutkijalla on aktiivinen rooli. Toimintaprosessi toteutettiin keskikokoisen kaupungin aikuissosiaalityön yksikössä alkuvuodesta 2011. Toimintatutkimuksessa yksikön työntekijät muodostivat palvelukokonaisuuden tutkimusnäyttöä omaavista sosiaalityön menetelmistä. Palvelukokonaisuuden tarkoituksena on tarjota sosiaalityöntekijälle vaikuttaviksi osoitettuja menetelmiä toimeentulotukiasiakkaana olevan nuoren tukemisessa opintoihin tai opinnoissaan.

Toimintatutkimuksen aikana pragmaattinen lähestymistapa näyttöön perustuvaan käytäntöön valikoitui käyttökelpoisimmaksi tavaksi hyödyntää tätä menetelmää aikuissosiaalityön arjessa. Näyttöön perustuvat käytännöt toimivat päätöksentekoprosessina, jossa tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden asettamaan vastattavissa olevaan kysymykseen haettiin paras mahdollinen saatavilla oleva näyttö eri käytännöistä.

Tutkimuksen tärkeimpänä tuloksena on, että näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen tarjoaa sosiaalityölle keinon rakentaa tutkimuksiin perustuvia ja eettisesti kestäviä palvelukokonaisuuksia. Näyttöön perustuvat käytännöt tarjoavat systemaattisen mallin kehittämiseksi ja vaativat sosiaalityöntekijöiltä päätöksentekoprosessin tietopohjan laajentamista tutkittuihin vaikutuksiin. Pragmaattinen lähestymistapa näyttöön perustuviin käytäntöihin muuttaa sosiaalityöntekijöiden asiantuntemuksen ja kokemusten asemaa päätöksentekoprosessissa. Asiantuntemus ei toimi päätöksenteon tietopohjana, vaan siitä tulee väline, jolla tutkittua näyttöä hyödynnetään. Tutkimus osoitti näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämisen olevan mahdollista toteuttaa sosiaalityön arjessa ilman kohtuuttomia resurssi- tai aikatauluvaateita.

Avainsanat: Näyttöön perustuva käytäntö, toimintatutkimus, aikuissosiaalityö

University of Tampere
Department of Social Work Research

BJÖRNINEN, JUSSI: The Use of Evidence-Based Practice in Social Work
Master's Thesis, 71 pages
Social Work
Supervisor: Tarja Pösö
January 2012

It is often difficult for a social worker to describe or to distinguish between the methods he or she uses. Vagueness of methods has raised criticism about the professional status of social work. Evidence-based practice makes use of methods visible. It also pinpoints the research base and effects. Evidence-based practice can be used to secure and justify the academic identity of social work. It also gives a respond to the request made by policy-makers to demonstrate the effectiveness and usefulness of social work practice.

The aim of this study is to examine the use of evidence-based practices in social work. This study examines the findings produced by the process of action research. The process is meant to produce findings of usefulness and its requirements in the context of social work with adults.

Evidence-based practice can be defined in two ways. It can be a precisely defined practice, which effectiveness has been demonstrated by strong research evidence. On the other hand, evidence-based practice can be seen as a decision-making process in which the best available research evidence is integrated with the social worker's expertise to the client's values and expectations. The former approach is positivist in nature. The decision-making process is a pragmatic approach to evidence-based practice.

The research strategy is participatory action research, because the purpose is to investigate a process that is currently not yet been run. Action research is a research method where the researcher plays an active role. The research process was carried out in early 2011 in a social work unit working with adults. During the process personnel of the unit formed a service package of three evidence-based practices. The purpose of the service package is to provide social workers with a number of methods that support young customers in need of social assistance to start or to finish their studies.

During the study, a pragmatic approach to evidence-based practice was selected as a useful way to take advantage of this method in social work with adults. Evidence-based practice works as a decision-making process, where the best available evidence of different practices is gathered to answer the question formed by the participating employees.

The main result of the study is that an evidence-based practice offers a way to build research-based and ethically sustainable services in social work. Evidence-based practices provide a systematic model for developing social work practice. The decision-making process requires that the knowledge base is expanded to the studied effects. Pragmatic approach to evidence-based practice changes the role of social worker's expertise and experience in decision-making process. Expertise does not operate as a knowledge base for decision-making, but instead becomes a tool for using the research evidence. The study revealed that it is possible to use evidence-based practice in everyday social work without excessive resource or scheduling demands.

Keywords: Evidence-based practice, participatory action research, social work with adults

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusasetelma ja -ongelmat	2
1.2 Tutkielman rakenne	4
2 NÄYTTÖÖN PERUSTUVA KÄYTÄNTÖ	5
2.1 Määritelmä	7
2.2 Näyttö	9
2.3 Neljä teoreettista näkökulmaa näyttöön perustuvaan käytäntöön sosiaalityössä	11
2.3.1 Positivistinen näkökulma	12
2.3.2 Pragmaattinen näkökulma	14
2.3.3 Poliittinen näkökulma	16
2.3.4 Postmoderni näkökulma	18
3 TOIMINTATUTKIMUS	20
3.1 Toimintatutkimuksen määritelmä	20
3.2 Tutkijan rooli ja etiikka	24
3.3 Tutkimuksen toteuttaminen	25
4 NÄYTTÖÖN PERUSTUVAN KÄYTÄNNÖN LUOMINEN	33
4.1 Tutkimusprosessin käynnistäminen	33
4.2 Vastattavissa olevan kysymyksen määrittely	36
4.3 Asiakkaiden arvot ja odotukset	43
4.4 Tieteellisen näytön löytäminen ja valitseminen	46
4.5 Näytön kriittinen arviointi	48
4.6 Työntekijöiden kokemukset ja asiantuntijuus	54
4.7 Näytön ja kokemusten sovittaminen asiakkaiden odotuksiin ja arvoihin	58
4.8 Paikallinen näyttöön perustuva käytäntö	59
4.9 Toimintatutkimuksen yhteenveto	61
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	65
LÄHDELUETTELO	69

1 JOHDANTO

Arviointitutkimus on ollut 2000 –luvun alun megatrendi sosiaalipalveluissa Suomessa. Arviointi on ollut rahoituksen ehtona esimerkiksi Sosiaalialan kehittämishankkeen ja käynnissä olevan Kaste -ohjelman alaisissa hankkeissa. Arviointitutkimus Suomessa on keskittynyt lähinnä hankkeiden arviointiin, vaikka suunta on ollut kohti käytännön sosiaalityön arviointia. Viimeisten vuosien aikana keskustelu sosiaalityön vaikuttavuudesta ja arvioinnista on ohjannut kehitystä kohti näyttöön perustuvia käytäntöjä.

Näyttöön perustuvan käytännön juuret ovat lääke- ja hoitotieteessä. Suomessa Käypä hoito -suositukset ovat vakiinnuttaneet aseman terveydenhuollossa. Päättäjät ovat lisänneet painetta osoittaa sosiaalityön vaikuttavuutta ja käytäntöjen tutkimuksellista perustaa. Vaatimuksia ovat esittäneet varsinkin terveydenhuollon puolelta tulevat päättäjät. Ministeri Risikko lupasi Vaasassa pidetyssä perhekeskushankkeen loppuseminaarissa 19.10.2009 rahoitusta sosiaalialan hankkeisiin. Vaatimuksina olivat vain näyttöön perustuminen ja vaikutusten osoittaminen. Perhekeskushankkeen tavoitteena oli tuottaa ennaltaehkäisevää lapsiperhetyötä ja sosiaalityötä. Vaikuttavuuden arvioinnin teorian mukaan vaikuttavuus on tietyn intervention tietyssä kontekstissa aiheuttama positiivinen asiakasmuutos. Ennaltaehkäisevän työn positiiviset asiakasmuutokset tulevat esiin mahdollisesti kymmenen tai 15 vuoden päästä. Harmi, että ministeri ei jäänyt kuuntelemaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen esitystä 1990-luvun laman aikana tehtyjen sosiaalipalveluiden leikkausten vaikutuksista. Esitys osoitti selkeästi sen, mikä ei toimi. Mutta ministeri olikin esittänyt kysymyksen: mikä toimii?

Kyseinen seminaari herätti minussa mielenkiinnon tutkia vaikuttavuustiedon hyödyntämistä sosiaalityössä. Viime vuosina vaikuttavuuden arviointeja on tehty, mutta millä tapaa niistä saatua tietoa on pystytty käyttämään? Miten sosiaalityöntekijä voi osoittaa työnsä vaikuttavaksi ja miten hän voi perustella tutkitun tiedon avulla valitsemansa menetelmät toimiviksi? Mieleni teki vastata ministerille, että sosiaalityötä ei voi mitata kuin verenpainetta tai kolesteroliarvoja. Mutta tutkittua tietoa ja näyttöä sosiaalityön menetelmistä on jo olemassa, miksi niitä ei voisi käyttää perusteluina? Mitä tutkimuksellisen näytön hyödyntäminen vaatisi sosiaalityöntekijältä?

Käytännön sosiaalityö on vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa tapahtuvaa auttamistyötä. Työskentely lähtee asiakkaan palvelutarpeesta, avuntarpeesta, ongelmasta tai tilanteesta,

johon sosiaalityöntekijä vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa pyrkii saamaan positiivisen muutoksen. Sosiaalityöntekijän työskentelyn perustana toimivat arvot ja etiikka ovat suhteellisen yksiselitteisiä. Sen sijaan sosiaalityön perustana oleva tieto on monisyistä ja jännitteistä. Sosiaalityön tietona toimii muun muassa hänen koulutuksessa ja työssä hankkimansa asiantuntemus, osaaminen, intuitio, tiedot ja taidot. (Raunio 2004, 100-130.)

Sosiaalityö on usein moniammatillista, yksilö- tai perhekohtaista ja kokonaisvaltaista. Asiakkaiden ongelmat ja elämänpulmat saattavat olla monisyisiä, kerroksellisia ja sukupolvisia. Sosiaalityö perustuu kohtaamiseen, luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamiseen ja kokonaisvaltaiseen auttamiseen. (ks. Raunio 2004, 58-70.) Tieteellisen tiedon käyttö asiakkaan ongelmien ratkaisussa tai interventioiden käytön perusteluina on koettu hankalaksi juuri sosiaalityön luonteen vuoksi. Tiukat tieteelliset reunaehdot ja lainalaisuudet eivät sovi yhteen joustavien ja alati muuttuvien olosuhteiden maailmaan.

Vaatus tieteellisen perustan laajentamiseen, vaikuttavuuden osoittamiseen ja näytön määrittelyyn on kuitenkin esitetty. Näihin vaatimuksiin vastaaminen sosiaalityön tutkimuksen keinoin on sosiaalityön tulevaisuuden kannalta hedelmällisempää kuin jäädä puolustamaan vanhoja käytäntöjä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia näyttöön perustuvan käytännön hyödyntämistä käytännön sosiaalityöstä nousevan ongelman ratkaisemiseksi. Tavoitteena on siis tutkia ongelmanratkaisun tietopohjan laajentamista sosiaalityöntekijöiden asiantuntemuksesta. Paras mahdollinen saatavissa oleva näyttö sovitetaan sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen, osaamisen ja kokemuksen avulla asiakkaan odotuksiin ja arvoihin. Näin hyödynnetään käytäntöä, joka pohjautuu osoitettuun näyttöön positiivista asiakasmuutoksista. Tämän tulisi parantaa asiakkaan saaman palvelun vaikuttavuutta ja siten johtaa positiivisiin asiakasmuutoksiin ja parempaan sosiaalityöhön.

1.1 Tutkimusasetelma ja -ongelmat

Suomessa näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämistä sosiaalityössä ei ole juurikaan toteutettu. Löyhästi näyttöön perustuvan käytännön elementtejä soveltavia menetelmiä ja

kokeiluita ovat todennäköisesti käyttäneet yksittäiset työntekijät tai hankkeet. Käytäntöjen tai tapausten paikantaminen osoittautui vaikeaksi, koska raportointia tai tarkempaa tietoa ei vielä ole saatavilla. Kokeilut ovat ilmeisesti vasta suunnittelu- tai käynnistämisvaiheessa. Koska en voinut valita tutkimuksen kohdetta olemassa olevasta organisaatiosta tai toiminnasta, täytyi toiminta luoda itse. Tästä syystä halusin lähteä rohkeasti yhdessä työyhteisöni kanssa kokeilemaan, millä tavoin näyttöön perustuva käytäntö asettuu sosiaalityön arkeen.

Tutkimus on toteutettu toimintatutkimuksena, jonka tarkoituksena on kokeilla käytännössä näyttöön perustuvan käytännön sovittamista asiakastyön tarpeisiin. Menetelmää kutsutaan toimintatutkimukseksi, koska tutkimuksessa sekä osallistutaan toimintaan että havainnoidaan sitä. Toimintatutkimus mahdollistaa havainnoinnin prosessista, jonka etenemistä ja lopputulemaa ei voi vielä tutkimuksen alkaessa ennakoita.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

1. Miten sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää asiakastyössään näyttöön perustuvia käytäntöjä asiakastyöstä nousevaan ongelmaan?
2. Mitä näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen vaatii sosiaalityöntekijältä ja organisaatiolta?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haen vastauksia siihen, mitä näyttöön perustuva käytäntö voi tarjota sosiaalityön arjessa toimiville sosiaalityöntekijöille. Onko tätä menetelmää tai teoriaa ylipäättänsä mahdollista toteuttaa ruohonjuuritasolla? Sosiaalityö on jatkuvaa päätöksentekoa, jossa sosiaalityöntekijän tulee tehdä päätöksiä asiakkaalle tarjoamastaan avusta ja palvelusta. Voiko näyttöön perustuva käytäntö antaa jotain uutta tälle päätöksentekoprosessille?

Toisella kysymyksellä pohdin, mitä vaatimuksia näyttöön perustuvan käytännön hyödyntäminen asettaa sosiaalityöntekijälle ja organisaatiolle, jossa hän toimii. Näyttöön perustuva käytäntö koetaan vaikeasti sosiaalityön todellisuuteen soveltuvaksi tieteellisesti tarkkojen reunaehtojensa ja positivistisen luonteensa takia. Onko kuitenkin mahdollista löytää tapaa, jolla näyttöön perustuvaa käytäntöä voisi toteuttaa sosiaalityön arjessa ilman erillisrahoitusta ja kohtuuttomia resurssivaateita?

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielma on kokonaisuudessaan laadullinen tutkimus, jonka teoreettinen viitekehysenä toimii näyttöön perustuva käytäntö. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Aineistoa analysoidaan pelkistämällä havaintoja ja tulkitsemalla niitä. (Alasuutari 1999, 38-48.) Tutkimus on toteutettu toimintatutkimuksena ja aineisto koostuu toimintaprosessin tuotoksena syntyvästä käytännöstä sekä tekoprosessin havainnoinnista ja analysoinnista.

Tutkielma koostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osio (luku kaksi) muodostuu näyttöön perustuvan käytännön teoreettisesta tarkastelusta. Tässä osassa esitellään näyttöön perustuvan käytännön määritelmä, näytön määritelmä ja näytön hierarkia. Esittelen luvussa tarkemmin neljä teoreettista lähestymistapaa näyttöön perustuvaan käytäntöön sosiaalityössä. Tarkastelen myös aiheesta tehtyä aiempaa tutkimusta, kansainvälisiä toimijoita ja esitettyä kritiikkiä.

Toinen osio (luvut kolme ja neljä) käsittelee toteuttamaani toimintatutkimusta, jolla on luotu käytännön sosiaalityöstä nousseeseen ongelmaan sekä paikallisiin olosuhteisiin soveltuva tutkimukselliseen tietoon perustuva käytäntö. Osiossa esitellään aluksi toimintatutkimuksen määritelmä, tavoite ja toiminnan eteneminen. Esittelen myös organisaation, jossa toimintatutkimus suoritettiin. Luvussa neljä yhdistyvät sekä tutkimusaineisto että analyysi. Toimintatutkimusprosessi ja siitä tekemäni havainnot toimivat tutkimusaineistona. Analyysinä toimii sekä prosessin havainnointi että itsereflektointi.

Viimeisen osion (luku viisi) muodostaa johtopäätökset ja pohdinta, jossa pyrin koostamaan tutkimustuloksista esittämiini tutkimuskysymyksiin vastaavia tuloksia ja tulkintoja.

2 NÄYTTÖÖN PERUSTUVA KÄYTÄNTÖ

Tämän luvun tavoitteena on esitellä tutkielman teoreettisena viitekehyksenä ja keskeisimpänä mielenkiinnon kohteena toimiva näyttöön perustuva käytäntö sosiaalityön näkökulmasta. Luku rakentuu näyttöön perustuvan käytännön nykytilan kuvauksesta Suomessa, muutaman valitsemani kansainvälisen toimijan esittelystä, näyttöön perustuvan käytännön määritelmästä, näytön käsitteen esittelystä ja erittelystä sekä teoreettisesta keskustelusta. Neljän teoreettisen näkökulman kautta on tarkoitus esitellä näyttöön perustuvan sosiaalityön moninainen luonne, vahvuudet, kritiikki ja eettiset perustelut.

Keskustelu näyttöön perustuvasta käytännöstä on Suomessa vielä alkutekijöissään. Arviointitutkimuksen nousu 2000-luvulla Suomessa on toiminut ensiaskeleena kohti näyttöön perustuvaa käytäntöä. Vaikuttavuuden arviointi on lähinnä näyttöön perustuvia käytäntöjä, mutta niitä ei voi kuitenkaan rinnastaa. Vaikuttavuuden arvioinnilla tuotetaan tietoa toteutusta toiminnasta tai interventtiosta, minkä perusteella toteutettu toiminta voidaan todeta vaikuttavaksi tai ei vaikuttavaksi. Näyttöön perustuvaan käytäntöön liittyy keskeisesti tutkimustiedon hyödyntäminen. Hyvin toteutettu vaikuttavuuden arviointi voi siten toimia osana näyttöön perustuvan käytännön tietopohjaa. Näyttöön perustuva käytäntö siitä muodostuu vasta, kun se sovitetaan sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen avulla asiakkaan arvoihin ja odotuksiin. (ks. Korteniemi & Borg 2008, 7-8.)

Ensimmäinen suomenkielinen esitys aiheesta julkaistiin Stakesin toimesta vasta vuonna 2008, kun taas Ruotsissa näyttöön perustuvaa käytäntöä on jo pyritty ajamaan ohjelmallisesti osaksi sosiaalipalveluiden tiedon tuottamista Sosiaalihuollon toimesta. Vilkkainta keskustelu on ollut angloamerikkalaisissa maissa, joissa suurin osa aiheeseen liittyvistä tieteellisistä lähteistä on tällä hetkellä tuotettu. (Raunio 2010a, 227.)

Tämä ensimmäinen suomenkielinen julkaisu on Pertti Korteniemen ja Pekka Borgin (2008) Stakesille tekemä katsaus ”Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä?”. Katsaus on jatkumoa vaikuttavuuden arvioinnista ja tutkimuksesta käytyyn keskusteluun Suomen sosiaalipalveluissa. Kirjoittajien mukaan ”Suomessa on jo pitkään haluttu perustaa sosiaalipalveluiden tuottaminen aikaisempaa vankemmalle tietopohjalle.” (Emt., 7). Korteniemi ja Borg toteavat, että vaikuttavuuden arviointia on Suomessa tehty pitkään varsinkin Stakesin arviointiryhmän FinSocin toimesta. Ensimmäiseksi askeleeksi kohti näyttöön perustuvia käytäntöjä Suomen sosiaalipalveluissa he näkevät Stakesin Hyvät

käytännöt -ohjelman. Vaikuttavuuden arviointi ja vaikuttavuustiedon hyödyntäminen eivät pelkästään täytä näyttöön perustuvan käytännön vaatimuksia, mutta tarjoavat yhdessä suomalaisen sosiaalityöntekijöiden yliopistokoulutuksen kanssa hyvän kasvupohjan kohti näyttöön perustuvia käytäntöjä. (Emt., 7, 50-51.)

Campbell Collaboration on kansainvälisesti tunnetuin toimija näyttöön perustuvan sosiaalityön alalla. Se on kansainvälinen tutkijaverkosto, joka tuottaa ja jakaa laadukkaita systemaattisia tutkimuskatsauksia. Tutkijaverkoston lähtölaukauksena toimi Lontoossa 1999 pidetty kokous, jossa 80 osallistujaa viidestä maasta pohti mahdollisuutta perustaa vastaava organisaatio kuin näyttöön perustuvaa lääketiedettä edistävä Cochrane Collaboration on. (Gray, Plath & Webb 2009, 89.)

Campbell Collaboration tuottamat systemaattiset katsaukset ovat hyvin laajoja ja tarkkojen kriteereiden mukaan toteutettuja. Verkosto ylläpitää tietokantaa tutkimuskatsauksistaan. Systemaattiset katsaukset tarjoavat sosiaalista näyttöä opetuksen, rikos ja oikeudellisen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin alalta. Tutkijaverkoston tavoitteena on edistää positiivista sosiaalista muutosta tuottamalla tietoa päätöksenteon tueksi sekä tietoa laadukkaammista palveluista julkiselle ja yksityiselle sektorille. (The Campbell Collaboration, 2012.)

The Social Care Institute for Excellence (SCIE) on Isossa-Britanniassa toimiva järjestö, jolla on tavoitteena parantaa ihmisten elämää jakamalla tietoa toimivista käytännöistä. Järjestö kerää ja analysoi tietoa toimivista käytännöistä ja muuntaa sen käytännöllisiksi resursseiksi, opetusmateriaaleiksi ja palveluiksi. Järjestö käyttää tiedontuotannossaan alan asiantuntijoita, mutta myös palveluiden käyttäjiä ja työntekijöitä. (The Social Care Institute for Excellence, 2012.)

SCIE:n lähestymistapa näyttöön perustuviin käytäntöihin on hyvin käytännönläheinen. Tavoitteena ei ole niinkään tuottaa vahvaa tutkimuksellista näyttöä, vaan jakaa toimiviksi osoitettuja käytäntöjä laajemmalle. Tämä on merkittävin ero Campbell Collaborationin toimintaan. Campbell Collaborationin voi tulkita palvelevan parhaiten positivistista lähestymistapaa näyttöön perustuvaan käytäntöön ja SCIE:n taas pragmaattista lähestymistapaa, missä tärkeintä on löytää käyttökelpoista näyttöä palvelun vaikuttavuudesta (ks. luku 2.2.).

Toinen merkittävä toimija näyttöön perustuvan sosiaalityön edistämiseksi Isossa-Britanniassa on The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre (EPPI-

Centre), joka on Lontoon yliopiston (University of London) alaisuudessa toimiva yksikkö. EPPI-centre tuottaa systemaattisia tutkimuskatsauksia ja kehittää menetelmiä katsausten tekemiseen sosiaalitieteiden alalla. Tavoitteena on tarjota luotettavaa tutkimusnäyttöä sekä ohjelma että käytännön tason kehittämiseen. (The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre, 2012.)

Ruotsi on selkeästi edellä Suomea näyttöön perustuvien käytäntöjen ottamisessa osaksi sosiaalityön kehittämistä ja palveluiden järjestämistä. Tutkimuksen ja käytännön yhdistämisen kehittämistä sosiaalipalveluissa on vaadittu ohjelmatasolla. Ministeriö on vaatinut näyttöön perustuvaa käytäntöä osaksi ammatillista käytäntöä sosiaalipalveluissa. (Gray, Plath & Webb 2009, 98-99.)

Ruotsin sosiaalhallitus (Socialstyrelsen) edistää näyttöön perustuvan käytännön jalkautumista ammatilliseksi käytännöksi esimerkiksi tarjoamallaan koulutuksilla, opetusmateriaalillaan sekä käytännöllisillä ja kattavilla verkkosivuillaan. Verkkosivuilla on tarjolla tietoa näyttöön perustuvasta käytännöstä, tietoa vaikuttavista menetelmistä, tutkimusten arviointimenetelmän (systemaattisia tutkimuskatsauksia varten) ja tutkimusnäyttöä päätöksenteon tueksi. (Socialstyrelsen, 2012.) Oman havaintoni mukaan sivut ovat erittäin selkeät ja käyttökelpoiset. Ne tarjoavat käytännön sosiaalityössä toimivalle hyvän kuvan näyttöön perustuvasta käytännöstä ja antavat mahdollisuuden ottaa tutkitusti vaikuttavia menetelmiä suoraan käytännön työhön.

2.1 Määritelmä

Kuten jo aiemmin on todettu, näyttöön perustuvan käytännön juuret ovat lääke- ja hoitotieteessä. Useimmin käytettynä määritelmänä on toiminut alun perin tutkijoiden Sackettin, Rosenbergin, Grayn, Haynesin, ja Richardsonin (1996) antama määritelmä näyttöön perustuvaan lääketieteeseen. He määrittävät näyttöön perustuvan lääketieteen olevan parhaan tämän hetkisen evidenssin tietoista, tarkkaa ja harkittua käyttöä tehtäessä päätöstä potilaan hoidosta. Näyttöön perustuvan lääketieteen harjoittaminen tarkoittaa siten yksilön kliinisen asiantuntemuksen ja kokemuksen integroimista parhaaseen saatavilla olevaan ulkoiseen evidenssiin, joka on saatu systemaattisista tutkimuksista. (Emt., 71.)

Edward J. Mullen (2002) erottelee kaksi merkitystä termille näyttöön perustuva käytäntö lääketieteessä käydystä keskustelusta. Ensinnäkin näyttöön perustuvana käytäntönä pidetään mitä tahansa käytäntöä, jonka vaikuttavuus on osoitettu tarkoin kriteerein suoritettun tutkimuksen avulla. Suoritettun intervention vaikutuksia tutkitaan kontrolloidussa tutkimusasetelmassa. Mikäli standardoitu interventio osoittaa positiivisia vaikutuksia huolellisen ja systemaattisen tutkimuksen perusteella, voidaan interventio todeta näyttöön perustuvaksi käytännöksi. Toisaalta näyttöön perustuva käytäntö voidaan nähdä päätöksentekoprosessina. Prosessi, jossa paras tutkimusnäyttö integroidaan kliiniseen asiantuntijuuteen ja asiakkaan arvoihin, toimii välineenä tehtäessä päätöksiä asiakkaalle tarjottavasta palvelusta. Tällä tarkoitetaan päätöksentekoprosessia, joka käydään tapauskohtaisesti asiakkaan kanssa. Kyse ei ole siis yhdestä palvelukokonaisuudesta tai ”parhaasta käytännöstä”, vaan paras tutkimusnäyttö sovitetaan työntekijän asiantuntemuksen avulla juuri kyseisen asiakkaan arvoihin ja tarpeisiin. (Emt.,8.)

Näyttöön perustuvan lääketieteen määritelmän muuntamista näyttöön perustuvaan sosiaalityöhön ja käytäntöihin on tehty usean tutkijan toimesta. Seuraavissa kappaleissa on esitelty erilaisia sovelluksia, joissa kaikissa näkyy edellä mainittu alkuperäinen määritelmä, vaikka lähestymistapa ja painotukset vaihtelevat. Esitetyistä sovelluksista ja malleista yhdistän tämän luvun 2.1 lopuksi tässä tutkimuksessa käytettävän lähestymistavan.

Mullen (2002) näkee sosiaalityön hyötyvän selkeästi identifioitujen interventioiden vaikuttavuuden osoittamisesta. Kansainväliset tutkimuskeskukset Cambell Collaboration ja Cochrane Collaboration tuottavat hänen mukaansa laadukkaita systemaattisia tutkimuskatsauksia tarkkaan määritellyistä interventioista. Tämän tutkimusnäytön tehokas levittäminen ohjelma- ja käytännön tason ammattilaisille sekä palveluorganisaatioille olisi sosiaalityölle arvokasta. Toisaalta Mullen peräänkuuluttaa sosiaalityön tarvitsevan alhaalta ylöspäin (bottom-up) suuntautuvaa lähestymistapaa. Sosiaalityöntekijöillä tulisi olla mahdollisuus osallistua yhdessä asiakkaiden kanssa kriittiseen päätöksentekoprosessiin, jossa arvioitaisiin tutkimusnäytön tarjoaman tiedon yhdistämistä muuhun mahdolliseen näyttöön, ammatillisiin arvoihin ja yksilöllisiin tavoitteisiin, joita interventiolle asetetaan. Tämä vastaa Mullenin mukaan Sackettin (1996) alkuperäistä määritelmää. (Emt., 8-9.)

Näyttöön perustuva käytäntö muodostuu kolmen elementin (Kuvio 1.) systemaattisesta prosessista, jossa yhdistyy tämän hetkinen paras evidenssi, asiakkaan odotukset ja työntekijän henkilökohtainen asiantuntemus. Näyttöön perustuva käytäntö osoittautuu kuviossa näiden

elementtien leikkauskohdassa. Prosessin tuloksena tulisi syntyä palvelua, joka on sekä yksilöllistä että empiirisesti pitävää. (Shlonsky & Gibbs 2004, 137-138.)

Kuvio 1. Näyttöön perustuvan käytännön elementit (Shlonsky & Gibbs 2004)

Näyttöön perustuvan käytännön toteuttamisella tarkoitetaan tässä tutkielmassa parhaan saatavilla olevan kriittisesti arvioitun evidenssin integroimista sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen ja kokemuksen avulla asiakkaan palvelutarpeeseen, arvoihin ja odotuksiin. Käytäntö koostuu siten kolmesta elementistä, joita toteutetaan ammatillisen toiminnan kontekstissa.

2.2 Näyttö

Parhaan mahdollisen saatavilla olevan näytön kerääminen ja määrittelemine ovat oleellisin osa näyttöön perustuvia käytäntöjä. Se on varmasti myös vaikein osa-alue. Spesifin tutkimustiedon sovittaminen yksilöllisiin ongelmiin vuorovaikutuksellisen sosiaalityön avulla asettaa erityisen haasteen. Yleisesti vahvimaksi näytön lajiksi on arvotettu systemaattiset

tutkimuskatsaukset ja heikoimmaksi laadullisen tutkimuksen keinoin kerätty niin sanottu ei-tieteellinen tieto. Eri näytön lajit on seuraavissa kappaleissa esitelty McNeeceen ja Thyerin (2004, 10) esittelemän näytön hierarkian mukaisessa järjestyksessä:

- systemaattiset tutkimuskatsaukset tai meta-analyysit
- satunnaistetut koeasetelmat
- kvasikokeelliset asetelmat
- kohorttitutkimukset
- kokeelliset ryhmäasetelmat
- survey -tutkimukset
- laadulliset tutkimukset

(McNeece & Thyer 2004, 10.)

Vahvimpana näyttönä pidetyllä systemaattisella tutkimuskatsauksella tarkoitetaan laajaa katsausta tutkimuksista, jotka kaikki tuottavat tutkittua tietoa valittuun tutkimuskysymykseen. Parhaat tutkimuskatsaukset ovat maailmanlaajuisia, kaikki julkaistut ja mahdollisuuksien mukaan julkaisemattomat tutkimukset kattavia yhteenvetoja tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista. Tutkimuskatsauksiin valitaan vain tietyt kriteerit tutkimusasetelman ja – menetelmän osalta täyttäviä tutkimuksia. Valitaan esimerkiksi vain satunnaistettuihin koeasetelmiin tai kvasikokeellisiin asetelmiin perustuvat tutkimukset. Katsauksiin kirjataan myös katsauksen ulkopuolelle rajatut tutkimukset. (McNeece & Thyer 2004, 10.)

Satunnaistetut ja kvasikokeelliset koeasetelmat ovat yleisiä lääketieteessä, mutta ongelmallisia sosiaalityön tutkimuksessa. Satunnaistetulla koeasetelmalla tarkoitetaan tutkimusasetelmaa, jossa satunnaistetulle ryhmälle tarjotaan esimerkiksi lääkettä tai interventiota. Tuloksia verrataan satunnaistettuun vertailuryhmään, jolle tarjotaan lumelääkettä tai jätetään interventio tekemättä. Kvasikokeellinen asetelma eroaa siten, että ryhmiä ei ole satunnaistettu vaan käytetään esimerkiksi luonnollisesti muodostuneita ryhmiä. Tämä saattaa vääristää vertailua, jos ajatellaan esimerkiksi verrattavan tiettyyn palveluun hakeutuvia ja hakeutumattomia. Jo palveluun piiriin hakeutuminen tekee ryhmistä lähtökohtaisesti erilaiset. (McNeece & Thyer 2004, 10-11.) Satunnaistettuun koeasetelmaan perustuvat tutkimukset tarjoavat parhaan mahdollisen arvion sosiaalityön intervention

vaikuttavuudesta, mutta se on silti arvio. Paras ja kattavinkaan tutkimus ei voi taata, että interventio on vaikuttava jokaisen yksittäisen asiakkaan kohdalla. (Soydan 2008, 317.)

Kohorttitutkimuksista tai kokeellisista ryhmäasetelmista puuttuu vertailuryhmä. Kohorttitutkimuksella tarkoitetaan yleisesti ottaen tiettyä vuonna syntyneiden tutkimista, esimerkiksi vuonna 1980 syntyneet muodostavat tutkittavan kohortin. Toki näiden vertaaminen toisiin kohortteihin on mahdollista, mutta tarkoituksen ollessa spesifin intervention tai käytännön määrittäminen, lähtötilanne on kohorteilla erilainen. Kokeellisessa ryhmäasetelmassa tarkastelussa on tietty ryhmä ihmisiä ennen tutkimuksen kohteena olevaa interventiota ja sen jälkeen. (McNeece & Thyer 2004, 11-12.)

Laadulliset tutkimukset toimivat hyvin hankittaessa tietoa asiakkaan subjektiivisista kokemuksista tai tietoa muutosprosessista. Tutkimusnäytön tulisi olla objektiivista tietoa prosessin tuotoksista ja vaikuttavuudesta, jotta se voisi olla vertailukelpoista, yleistettävää ja luotettavaa. Tästä syystä laadulliset tutkimukset ovat näytön hierarkiassa heikoimmassa asemassa, vaikka tarjoavatkin usein muulla tavoin arvokasta tietoa. Tämä ei kuitenkaan sulje pois laadullisten tutkimusten tai kyselyiden (esim. survey) käyttöä näyttöön perustuvan käytännön tutkimusnäyttönä. Näyttöön perustuvan käytännön teorian mukaisesti on käytettävä parasta saatavilla olevaa näyttöä. Sosiaalitutkimuksen alalla systemaattisia tutkimuskatsauksia on vielä hyvin rajallisesti, joten laadulliset tutkimukset ovat siten usein parasta saatavilla olevaa näyttöä. (McNeece & Thyer 2004, 11-12.)

2.3 Neljä teoreettista näkökulmaa näyttöön perustuvaan käytäntöön sosiaalityössä

Mel Gray, Debbie Plath ja Stephen A. Webb (2009) esittelevät kirjassaan Evidence-Based Social Work –A Critical Stance neljä selkeää teoreettista näkökulmaa näyttöön perustuvaan käytäntöön sosiaalityössä. Heidän esittämän jaottelun mukaan teoreettiset näkökulmat voidaan jaotella positivistiseen, pragmaattiseen, poliittiseen ja postmoderniin näkökulmaan. (emt. 2009, 51-53.) Kyseinen jaottelu on alun perin Debbie Plathin (2008) artikkelista, jota on aiemmin mainitussa teoksessa käsitelty laajemmin. Tämä jaottelu auttaa hahmottamaan näyttöön perustuvien käytäntöjen teoriaperustaa, soveltamista, eettisiä perusteluita sekä

kritiikkiä. Käytän tätä jaottelua myöhemmin tässä tutkielmassa analysoidessani tekemäni toimintatutkimuksen sosiaalityöhön liittyviä teoreettisia näkökulmia.

2.3.1 Positivistinen näkökulma

Positivistinen näkökulma pohjautuu näyttöön perustuvaan lääketieteeseen, eli niin sanottuun alkuperäiseen näyttöön perustuvaan käytäntöön. Positivistinen lähestymistapa olettaa sosiaalisen maailmankin olevan konkreettinen ja todellinen, kuten fyysinen maailma. Sosiaalisten ilmiöiden ymmärrys ja selitys saavutetaan systemaattisen havainnoinnin ja mittaamisen kautta. Sosiaalityössä tämä tarkoittaa interventioiden vaikuttavuuden arvioimista mitattavissa olevien tulosten perusteella. (Gray, Plath & Webb 2009, 53.)

Näyttöön perustuva sosiaalityö positivistisesta näkökulmasta perustuu standardoitujen interventioiden arviointiin ”kultaisen standardin” mukaisilla menetelmillä. Tutkimusnäyttö interventioiden vaikuttavuudesta kerätään ja kriittisesti arvioidaan systemaattisiin tutkimuskatsauksiin, joiden avulla sosiaalityöntekijät ja asiakkaat voivat tehdä tietoisin valinnan eri interventioiden väliltä. Positivistinen näkökulma perustuu siis vahvaan näyttöön, joka tarjoaa varmoja vastauksia intervention vaikuttavuudesta. Näytön tarkoituksena on ohjata päätöksentekoa eri interventioiden välillä sekä resurssien allokointia vaikuttaviksi osoitetuille interventioille. Tieteellisen tutkimusnäytön käyttäminen päätettäessä käytäntöjen soveltamista toimii sosiaalityön ammatin legitimoivana ja eettisenä perustana. Asiakkaille tarjotaan vain osoitetusti positiivisia vaikutuksia tuottavia palveluita. Positivistinen näkökulma nousee vahvasti esiin näyttöön perustuvaan käytäntöön liittyvässä teoriakirjallisuudessa. (Gray, Plath & Webb 2009, 54.)

Positivistisen näkökulman vahvuutena on hyvin suunniteltujen koeasetelmien tuottama kestävä tutkimusnäyttö. Tietyn intervention osoittaminen todistetusti paremmaksi on houkutteleva ajatus sosiaalityöntekijälle, joka taistelee jatkuvasti kompleksisten ongelmien ja inhimillisten, sosiaalisten, poliittisten ja hallinnollisten epävarmuuksien kanssa. Vaikka näyttöön perustuva sosiaalityö ei ole näin yksioikoista, tarjoaa hyvin suunniteltuihin tutkimusasetelmiin perustuva tutkimusnäyttö mahdollisuuden vahvistaa sosiaalityön ammatillista asemaa sekä selkeyttää päätöksentekoa resurssien ja energian allokoinnista. Satunnaistettuihin koeasetelmiin perustuvia tutkimuksia on vaikea toteuttaa esimerkiksi

yhteisö- tai organisaatiokeskeisissä interventioissa. Koeasetelmien vaatimia standardoituja interventioita on hankala toteuttaa asiakastilanteissa, joissa palveluntarve vaihtelee ja vuorovaikutuksen osuus on suuri. Käytännön sosiaalityö on pitkälti riippuvaista kontekstista ja vuorovaikutussuhteista, mutta se ei silti oikeuta hylkäämään koeasetelmien mahdollisuuksia. Todistettavasti vaikuttavaksi osoitettu tutkimusnäyttö voisi tarjota varmuutta kaiken sosiaalityölle ominaisen epävarmuuden keskelle. Sosiaalityön haasteena on määritellä interventiot, joissa koeasetelmien käyttö olisi mahdollista sekä määritellä mitkä olisivat positiiviset tulokset, joita intervention tulisi tuottaa. (Gray, Plath & Webb 2009, 54-55.)

Suurin osa kritiikistä, joka kohdistuu näyttöön perustuviin käytäntöihin sosiaalityössä, liittyy positivistiseen näkökulmaan. Koeasetelmien kritisoidaan kaventavan monimutkaiset inhimilliset kokemukset laskettavissa oleviksi määreiksi, jotka eivät vastaa käytännön sosiaalityön todellisuutta. Koeasetelmista saatava luotettava näyttö toimii vain hyvin rajoitetussa kontekstissa ja asetelmissa. Saatu näyttö saattaa siis olla sisäisesti hyvin vahvaa ja validia, mutta sen soveltaminen asetelman ja kontekstin ulkopuolelle on heikkoa. Näyttöön perustuvien käytäntöjen soveltaminen sosiaalityössä vaatii tasapainoilua kontrolloidusta satunnaistetusta koeasetelmasta saadun varman evidenssin ja evidenssin käytettävyyden välillä. Tutkijat kiistelevät siitä, onko arvokkaampaa saada täysin varmaa tietoa, jonka soveltaminen on hyvin rajoitettua vai paremmin sovellettavissa olevaa näyttöä, joka ei ole tieteellisesti yhtä vahvaa. (Gray, Plath & Webb 2009, 55.)

Kontrolloitujen koeasetelmien käyttö sosiaalityössä on ollut kritiikin kohteena. Sosiaalityön interventiot eivät ole yleensä tarkoin määriteltyjä ja standardoituja, vaan niitä sovelletaan ja yhdistellään vastaamaan asiakkaan yksilöllistä palveluntarvetta. Käytännön sosiaalityössä konteksti, asetelma, prosessi ja asianosaiset ovat lähes jokaisessa tapauksessa erilaiset, joten interventio ei ole koskaan samanlainen. Tämä tekee kontrolloitujen koeasetelmien vaatiman interventioiden standardoinnin usein mahdottomaksi. Koeasetelmien käyttöä rajoittaa myös interventioiden tulosten, joilla vaikuttavuus todetaan, määrittelemisen ja niiden mittaaminen. Sosiaalityöntekijän suorittamalle interventiolle pystytään määrittelemään toivottuja tuloksia, mutta ne ovat usein moniselitteisiä. Esimerkiksi elämänlaadun parantumiselle on vaikea asettaa mittareita ja kausaalisuhteen osoittaminen on hankalaa. Vaikuttavuuden määritelmä saattaa riippua myös tarkastelijasta. Palveluntuottajan näkökulmasta vaikuttavuus kertoo palvelun laadusta, kun taas asiakkaan näkökulmasta on kyse elämän laadusta. Näkökulmasta riippuen positiivisten tulosten määritelmä saattaa olla hyvinkin erilainen. Keskittyminen

tiettyjen määriteltyjen tulosten tuottamiseen saattaa myös heikentää asiakkaan kokonaisvaltaista auttamista. (Gray, Plath & Webb 2009, 55-56.)

Sosiaalityö perustuu vahvoille eettisille periaatteille. Positivistista lähestymistapaa ja koeasetelmien käyttöä sosiaalityössä on arvosteltu eettisin perusteluin. Vahvin eettinen perustelu näyttöön perustuvien käytäntöjen käyttöön ottamiselle sosiaalityössä tulee kuitenkin positivistisesta näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöillä on eettinen velvollisuus hankkia mahdollisimman vahvaa ja luotettavaa näyttöä vaikuttavimmista ja asiakkaalle kaikkein hyödyllisimmistä palveluista. Vain vahva näyttö intervention vaikuttavuudesta oikeuttaa sosiaalityöntekijän puuttumaan ihmisen elämään sekä käyttämään julkisia varoja tämän toteuttamiseen. Vain vaikuttaviksi osoitettujen palveluiden käyttämisen on arvosteltu johtavan siihen, että palveluntarjonta kapenee ja asiakkaan mahdollisuus tehdä valintoja heikkenee. Toisaalta vaikuttavuuksien osoittamisen ajatellaan kuitenkin lisäävän asiakkaan mahdollisuutta tehdä parempia ja tietoisempia valintoja. Koeasetelmiin liittyvä eettinen arvostelu on kohdistunut pääosin vertailuryhmien käyttöön sosiaalityössä. Tämä tarkoittaa vertailuryhmän jäävän ilman mahdollisesti heille hyödyllisestä palvelusta. Hyödyllisestä palvelusta epääminen tutkimuksen nimissä on eettisesti arveluttavaa. Ratkaisuksi tähän eettiseen ongelmaan on esitetty palvelun tarjoamista eri aikaan. Tilanteissa, joissa palvelun tarjoamisen ajankohta ei ole ratkaisevaa, vertailuryhmä saisi saman palvelun tutkimusryhmän jälkeen. Toisaalta on esitetty tutkittavana olevan palvelun tai intervention tarjoamista niin sanotusti ylimääräisenä lisänä, jolloin vertailuryhmä jäisi normaalitilanteessa muutenkin ilman kyseistä palvelua. Positivistisesta näkökulmasta näyttöön perustuvilla käytännöillä on vahva eettinen perusta, mutta vahvan tutkimusnäytön tuottaminen herättää myös huolta eettisestä kestävyydestä. (Gray, Plath & Webb 2009, 57-59; Orme & Shemmings 2010, 21-23.)

2.3.2 Pragmaattinen näkökulma

Pragmaattinen eli käytännönläheinen näkökulma näyttöön perustuviin käytäntöihin hyväksyy koeasetelmaan perustuvan tutkimuksen rajallisuuden sosiaalityössä. Koeasetelmista saatu tieto tulisi yhdistää muuhun tietoon, osaamiseen ja teoreettiseen ymmärrykseen tehtäessä ammatillisia päätöksiä interventioista. Pragmaattinen näkökulma ymmärtää sosiaalityön rajoitteet ja todellisuuden. Tästä syystä painopiste on sosiaalityöntekijöille hyödyllisen näytön

tunnistamisessa omassa ammatillisessa kontekstissaan. Näytön tulee olla realistisesti kerättävissä ja sovellettavissa päätöksentekoon. Tutkimusnäytön merkityksellisyys ja sovellettavuus on pragmaattisesta näkökulmasta arvokkaampaa kuin näytön hankkimiseen käytetty menetelmä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki saatavilla oleva tieto kelpaa. Kerätty näyttö tulee arvioida kriittisesti vahvuuksiensa, rajoitustensa ja käytännön työhön sovellettavuuden kautta. Arvioimalla ja analysoimalla näyttöä, käytäntöjä ja kontekstia sosiaalityöntekijän on mahdollista tehdä tietoisia ratkaisuja omasta toiminnastaan varmojen väitteiden sijaan. Siirtymällä koeasetelmien vaatimista tarkoista kysymyksistä kohti hyödynnettävissä olevan näytön hankkimista, pragmaattinen näkökulma huomioi sosiaalityön kompleksisuuden ja moniulotteisuuden. Pragmaattinen ja positivistinen näkökulma eroavat toisistaan parhaan näytön käsityksessä. Pragmaattinen lähestymistapa ei kuitenkaan hylkää koeasetelmista saatua arvokasta näyttöä, mutta sitä tulisi täydentää kvalitatiivisella ja paikallisella tutkimuksella, joka auttaa ymmärtämään ilmiötä ja käytäntöä kokonaisuudessaan. (Gray, Plath & Webb 2009, 60-61.)

Pragmaattisen näkökulman vahvuus on tasapainoisen kuvan muodostamisessa käytännöstä. Kokonaiskuva perustuu tietoon prosesseista ja tuloksista, työntekijöiden käytännön asiantuntemukseen, henkilökohtaiseen kokemukseen ja asiakkailta saatuun palautteeseen. Tutkimusnäyttö voidaan integroida olemassa olevaan sosiaalityön asiantuntemukseen kriittisesti arvioimalla tulevaisuuden kehityssuuntia. Pragmaattinen lähtökohta näyttöön perustuvien käytäntöjen soveltamiselle sopii hyvin jokapäiväiseen sosiaalityöhön, koska lähtökohtana on ajankohtaisen ja käytettävissä olevan hyödyllisen näytön soveltamisesta tehtäessä päätöksiä uusista käytännöistä. Sosiaalityössä päätöksiä on tehtävä tehokkaasti ja mielekkäällä tapaa, mutta kuitenkin huomioiden ilmiöiden kompleksinen ja usein paikallinen luonne. Pragmaattinen näkökulma hyväksyy sen, että varmoja vastauksia sosiaalityössä on vaikea saada. Päätösten on kuitenkin mahdollista olla tietoisia ja sosiaalityön luonne huomioon ottavia. (Gray, Plath & Webb 2009, 61-62.)

Pragmaattista näkökulmaa on kritisoitu lyhytnäköiseksi. Jotta riittävä määrä laadukasta tutkimusnäyttöä saadaan kerättyä tietokannoiksi, täytyy sosiaalityön tutkimuksen panostaa koeasetelmiin perustuvien tutkimusten teettämiseen. Laadukkaat tietokannat vaikuttavasta tutkimusnäytöstä mahdollistavat sosiaalityöntekijöiden näyttöön perustuvien ratkaisuiden tekemisen. Pelkona siis on, että vahvaa tutkimusnäyttöä ei kerry pitkällä aikavälillä, mikäli laatuvaatimuksista joustetaan. Hyödyllisen tiedon hyväksyminen menetelmällisistä puutteistaan huolimatta saattaa aiheuttaa myös sen, että kyse ei ole enää näyttöön perustuvasta

käytännöstä, vaan pikemmin tietoon perustuvasta käytännöstä. Pragmaattista lähestymistapaa on kritisoitu myös siksi, että sosiaalityöntekijöiden pelätään tarttuvan mihin tahansa tutkimusnäyttöön riittävän vahvan näytön puuttuessa. Hyödyllinen ja sovellettavissa oleva näyttö ei tarjoa selkeää ohjausta käytännön toteuttamiselle. Pragmaattinen lähestymistapa antaa tilaa tulkinnalle ja paikalliselle sovittamiselle, mikä taas voi vääristää prosessia, jonka mukaan alkuperäinen tutkimusnäyttö on saatu. Pragmaattisen lähestymistavan käyttäminen vaatii tutkimusnäytön, joka voi olla monenlaista, kriittistä tarkastelua. (Gray, Plath & Webb 2009, 62-63.)

Pragmaattinen näkökulma ei kohtaa koeasetelmien kohtaamaa kritiikkiä, mutta tutkimusten toteuttamisen aiheuttama tunkeutuminen ihmisten elämään herättää edelleen eettisiä kysymyksiä. Osallistujien tiedottaminen ja osallistavien tutkimusmenetelmien käyttäminen tukee eettisesti vastuullista toimintaa. Eettisenä pääperiaatteena tulee olla kerätyn tutkimusnäytön käyttäminen laadukkaampien palveluiden tuottamiseen tulevaisuudessa. Pragmaattisen näkökulman käyttämisen eettisenä perusteluna toimii hyödyllisen tutkimusnäytön hankkimisen edullisuus ja vähemmän ihmisten elämään tunkeutuva luonne. (Gray, Plath & Webb 2009, 63.)

2.3.3 Poliittinen näkökulma

Poliittinen näkökulma näyttöön perustuviin käytäntöihin liittyy sosiaalityön perinteeseen pyrkiä vaikuttamaan heikkojen ja marginaalisten ryhmien asemaan. Poliittiseen näkökulmaan ovat vaikuttaneet radikaalin, feministisen ja rakenteellisen sosiaalityön teoriat. Tälle näkökulmalle keskeistä on yhteiskunnan voima- ja vaikuttamissuhteiden tunnistaminen. Sosiaalityön tavoitteena on neuvotella alistavien rakenteiden purkamisesta, jonka tavoitteena on marginalisoituneiden ryhmien voimaannuttaminen. Näytön keräämisen ja tiedonmuodostuksen voimasuhteiden tarkastelu on poliittisesta näkökulmasta tärkeämpää kuin menetelmällinen tarkkuus. Poliittisen lähtökohdan tärkein tehtävä on tuoda esiin mahdolliset voima- ja valtasuhteet näytön keräämisen ja soveltamisen taustalla sekä toisaalta saada marginalisoitujen ääni kuuluviin. Käytännössä tämä tarkoittaa sosiaalityön tutkimuksen rahoituksen tarkastelua ja strategista työskentelyä. Valinnat, koskien rahoituksen määrää, rahoitettavia tutkimuskohteita, rahoitettavia tutkimustapoja tai tutkimuksen toteuttavaa organisaatiota, vaikuttavat poliittisesta näkökulmasta oleellisesti tutkimusnäytön perusteella

toteutettavaan näyttöön perustuvaan sosiaalityöhön. Tutkimusnäytön kerääminen ja esitleminen on tehokas tapa vaikuttaa ja sitä voi käyttää strategisesti hyödyttämään esimerkiksi tiettyä organisaatiota, toimintatapaa tai heikossa asemaa olevaa ryhmää. Poliittinen näkökulma tarjoaa näyttöön perustuville käytännöille kritiikkiä ja uusia avauksia. (Gray, Plath & Webb 2009, 64-65.)

Poliittinen näkökulma korostaa, että pelkällä tutkimuksella ei saavuteta muutosta. Tutkimusnäytön tehtävä on vakuuttaa päättävät tahot ja rahoittajat. Tämä on näkökulman erityinen vahvuus. Poliittinen näkökulma kiinnittää huomiota myös muutoksen tarkoitukseen ja pyrkii varmistamaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen myös päätöksenteossa. Näyttöön perustuvaa käytäntöä on kritisoitu välineeksi managerialististen tavoitteiden ajamisessa. Näyttöön perustuvan käytännön on katsottu ajavan vain panos-tuotos-suhteen parantamista, tehokkuuden lisäämistä ja vastinetta rahalle -ajattelua. Nämä ovat usein ristiriidassa sosiaalityön arvojen kanssa. Tehokkuuden tai tuloksellisuuden määrittäminen esimerkiksi ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä voi olla vaikeaa (ks. Luku 1.). Elämänlaadun parantuminen tai syrjäytymisen ehkäiseminen ovat vaikeasti mitattavia määreitä. Poliittinen näkökulma tarjoaa laajemman analyysin näyttöön perustuvista käytännöistä, joka mahdollistaa näiden seikkojen nostamisen keskusteluun. Se nostaa myös esiin ryhmiä ja interventioita, jotka ovat jääneet tutkimusten ulkopuolelle. Tällä tavoin poliittinen näkökulma voi tuoda esiin uusia innovaatioita, palvelutarpeita ja marginaalisia perspektiivejä. Poliittisesta näkökulmasta tarkastelevan sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä lisäämään tietoisuutta ja ymmärrystä vaikuttavuudesta asiakkaan näkökulmasta. Vaikuttavuus ei ole vain taloudellisesti mitattavia arvoja. Valtaistaminen ja sosiaalinen osallistaminen ovat kantavia arvoja, joiden perusteella asiakkaan kokemukset voidaan nostaa korkeampaan arvoon. Tutkimusnäytön esittäminen ja kyseenalaistaminen ovat välineitä, joilla sosiaalityöntekijä pystyy vaikuttamaan sosiaalityön käytännöistä päätettäessä. (Gray, Plath & Webb 2009, 65-66.)

Poliittisen näkökulman kritiikkinä on esitetty, että tutkimusnäyttö ei aina tue samaa tarkoitusta, jota sosiaalityöntekijä sillä pyrkii ajamaan. Sosiaalityön kompleksisen luonteen takia tutkimusnäytön kerääminen, valitseminen ja tulkitseminen on hyvin haastavaa. Poliittisen näkökulman mukainen työskentely vaatii sekä tutkimusosaamista että poliittisia taitoja. (Gray, Plath & Webb 2009, 66.)

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustaminen on sosiaalityön keskeisiä arvoja. Tämä toimii myös poliittisen näkökulman käyttämisen eettisenä perusteluna. Asiakkaan oikeudet, osallistuminen ja itsemääräämisoikeus ovat olleet keskeisiä keskustelun aiheita käytännön sosiaalityössä. Asiakaskeskeisyys ja näyttöön perustuva käytäntö saattavat olla ristiriidassa. Asiakas ei aina itse ole samaa mieltä hänelle parhaasta interventtiosta. Positivistisesta näkökulmasta tätä eettistä ongelmaa on pyritty ratkaisemaan sillä, että asiakkaalle pitäisi tarjota tutkimusnäyttöön perustuvia vaihtoehtoja, joista valita mieleisensä. Usein tilanne vain on se, että asiakkaalle ei ole mahdollista tarjota useita vaihtoehtoisia palveluita. Poliittinen näkökulma korostaa asiakkaiden ja marginaalisten ryhmienkin mukaan ottamista jo tutkimusvaiheessa ja päätöksenteossa. (Gray, Plath & Webb 2009, 67.)

2.3.4 Postmoderni näkökulma

Tiedon muodostuminen sosiaalityössä on postmodernin näkökulman keskiössä. Postmoderni näkökulma tunnistaa ja arvostaa tulkintaa, subjektiivisia merkityksiä ja yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kokemuksia. Sosiaalityön ja näyttöön perustuvan käytännön postmoderni näkökulma katsoo, että sosiaalinen maailma on avoin tulkinnalle ja merkityksien rakentuvan kielen, keskustelun ja symbolismin kautta. Postmoderni tulkinta ja näyttöön perustuvan käytännön idea näyttää olevan siten selkeässä ristiriidassa. Postmodernista näkökulmasta interventio, vaikuttavuus ja paras näyttö ovat avoimia tulkinnalle. Siten tuntuu vaikealta ajatella, että tutkimus voisi ohjata käytäntöjä. Vaikka postmoderni näkemys on näin ollen ristiriidassa puhtaan positivistisen näkökulman kanssa, on juuri se silti vaikuttanut tapaan, jolla sosiaalityö lähestyy näyttöön perustuvaa käytäntöä. Näyttöön perustuva sosiaalityö on tunnustanut postmodernin näkemyksen, että interventiot, näyttö ja vaikuttavuus rakentuvat toimijoiden ja osallisten välisessä diskurssissa. Tämä näkemys kyseenalaistaa positivistisen näkemyksen sosiaalisesta maailmasta ja avaa mahdollisuuden näytön tulkinnalle. Näyttöä ei saavuteta vain havainnoimalla ja mittaamalla, vaan näyttö luodaan diskurssin avulla. Näytön tehtävä on vahvistaa tiettyjä merkityksiä ja tulkintoja ja luoda yhteisymmärrystä vaikutuksista. (Gray, Plath & Webb 2009, 67-68.)

Postmodernin lähestymistavan vahvuutena näyttöön perustuvalla sosiaalityöllä on palveluiden käyttäjien äänen saaminen kuuluviin. Postmoderni lähestymistapa huomioi diskurssin monet äänet. Asiakkaiden ääni on yhtä merkityksellistä kuin sosiaalityöntekijöiden ja tutkijoiden.

Eletyt kokemukset ja elämän laatu toimivat sosiaalityön vaikuttavuuden todellisina mittareina. Tämänkaltainen näyttö on mahdollista saada kerättyä ainoastaan laadullisten, tulkitsevien ja kerronnallisten menetelmien kautta. Tällainen postmoderni näyttö tarjoaa laajemman ja kokonaisvaltaisemman kuvan sosiaalityön vaikutuksista. Laadullinen ja tulkinnallinen näyttö voi toimia myös itsessään merkityksellisenä näyttönä, eikä vain koeasetelmien tuottamaa näyttöä täydentävänä. (Gray, Plath & Webb 2009, 68-69.)

Postmodernia näkökulmaa on kritisoitu suhteesta näyttöön. ”Kaikki kelpaa” ajattelu antaa voimakkaille ryhmille mahdollisuuden jatkaa entiseen malliin. Usein laadullisiin tutkimuksiin liittyvät hatarat tutkimusasetelmat, pienet otannat ja puutteellinen yleistettävyyys aiheuttavat saadun näytön toimimisen vain olemassa olevien ammatillisten keskusteluiden vahvistajina. Laadullisten tutkimusten tuleekin olla hyvin suunniteltuja ja kurinalaisesti toteutettuja, jotta saatu näyttö voisi toimia vahvana pohjana uusille käytännöille. Positivististen ja relativististen näkökulmien välinen jännite kuuluu yleisesti sosiaalitieteisiin. Sama jännite näkyy myös näyttöön perustuvista käytännöistä käydyssä keskustelussa. (Gray, Plath & Webb 2009, 70.)

Eettisesti postmodernia näkökulmaa tukee yksilöllisten ja kulttuuristen kokemusten moninaisuuden ymmärtäminen ja kunnioittaminen. Sosiaalityö hyväksyy erilaiset näkemykset, näkökulmat ja kokemukset ja tämä on mahdollista tuoda näyttöön perustuviin käytäntöihin postmodernin näkökulman avulla. Kvalitatiiviset ja tulkinnalliset tutkimukset antavat mahdollisuuden tutkia sosiaalityön interventioihin ja vaikutuksiin liittyvää kompleksisuutta. (Gray, Plath & Webb 2009, 70.)

3 TOIMINTATUTKIMUS

Tämän luvun tavoitteena on esitellä tutkimusmenetelmälliset valinnat, valitun tutkimusstrategian teoreettiset lähtökohdat ja rajaukset sekä näiden perusteella tekemäni suunnitelma tutkimuksen toteuttamiseksi. Toimintatutkimus päätyi tutkimusstrategiaksi kahdesta syystä. Näyttöön perustuvista käytännöistä sosiaalityössä ei ole juurikaan kokemusta Suomessa, joten empiirisen aineiston kerääminen niiden soveltamisesta tai luomisesta olisi ollut käytännössä mahdotonta. Toisaalta valintaan vaikutti näyttöön perustuvan käytännön ja toimintatutkimuksen yhtäläisyydet. Molemmille yhteistä on prosessinomainen luonne sekä tavoite yhdistää tutkimus ja kehittäminen. Toimintatutkimuksessa tutkijalla on useimmista muista tutkimustavoista poiketen aktiivinen rooli. Tästä syystä tutkijan roolia on käsitelty tässä luvussa tarkemmin. Luvun lopuksi esittelen suunnittelemani toimintatutkimuksen toteuttamiseksi valitussa organisaatiossa.

Toimintatutkimus ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan ennemmin tutkimusstrateginen lähestymistapa. Toimintatutkimus käyttää välineenään erilaisia tutkimusmenetelmiä ja sille on ominaista toiminnan ja tutkimuksen samanaikaisuus. Tämänkään toimintatutkimuksen tavoitteena ei siis ole vain tutkiminen. Tavoitteena on tutkimuksen lisäksi kehittää aikuissosiaalityön käytäntöjä. Tarkoituksena on tuottaa välitöntä ja käytännöllistä hyötyä organisaatiossa, jossa toimintatutkimus toteutetaan. Toimintatutkimuksella on siis kaksi tehtävää: toiminnan tutkiminen ja kehittäminen. (Heikkinen 2007, 196.)

3.1 Toimintatutkimuksen määritelmä

Toimintatutkimuksen oppi-isäksi nimetään saksalaissyntyinen sosiaalipsykologi Kurt Lewin (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 26). Lewin teki merkittävimmän osan akateemisesta urastaan Yhdysvalloissa, jonne hän pakeni toisen maailmansodan aikaan. Lewin ei ole kirjoittanut selkeää teosta, jota voitaisiin pitää alkupisteenä, mutta hänen tutkimuksellista perintönsä pidetään toimintatutkimuksen syntymisen ja kehittymisen kannalta merkityksellisimpänä. Toimintatutkimus on kehittynyt hänen ajoistaan, mutta Lewinin lähtökohtana ollut teorian ja

käytännön yhdistäminen on säilynyt. Toimintatutkimusta on toteutettu varsinkin psykologian, sosiaalipsykologian ja kasvatustieteiden tutkimuksessa. (Kuula 1999, 29-33)

Arja Kuula (1999, 10-11) määrittelee teoksessaan toimintatutkimuksen keskeisimmiksi piirteiksi käytäntöihin suuntaamisen, muutokseen pyrkimisen ja tutkittavien osallistumisen tutkimusprosessiin. Tutkimuksen kohteet, kehiteltävät teoriat tai kysymyksenasettelut toimintatutkimuksissa vaihtelevat, mutta keskeiset piirteet säilyvät. Toimintatutkimus voidaan nähdä erityisenä tapana hahmottaa tutkimuksen ja tutkittavan todellisuuden välistä suhdetta.

Riippumatta kohteesta tai substanssista, olennaisinta toimintatutkimukselle Kuulan (1999, 10) mukaan on ”...paitsi tuottaa uutta tietoa myös pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asiantilojen muutokseen edistämällä ja parantamalla niitä tavalla tai toisella.”

Hannu L.T. Heikkinen ja Jyrki Jyrkämä (1999, 32-36) määrittävät artikkelissaan toimintatutkimuksen avainpiirteitä, jotka he ovat poimineet useammasta kansainvälisestä toimintatutkimuksen määritelmästä. Heidän määrittelemänsä neljä avainpiirrettä ovat reflektiivisyys, tutkimuksen käytännönläheisyys, muutosinterventio sekä ihmisten osallistuminen. Erona yllä esiteltyyn Kuulan määritelmään on reflektiivisyyden nostaminen yhdeksi keskeisistä ominaisuuksista. Tähän tutkimukseen olen valinnut tutkimusstrategiakseni toimintatutkimuksen ja perustelen valintaani esitettyjen neljän avainpiirteen kautta.

Reflektiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että ihminen tarkastelee omaa ajatteluaan, kokemuksiaan ja toimintaansa. Toimintatutkimus voidaan taas nähdä itsereflektiivisenä kehänä. Tässä kehässä toiminta, toiminnan havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. Todellisuudessa nämä syklin vaiheet eivät ole selviä ja erotettavissa olevia, vaan toteutuvat lomittain. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36-39.)

Tässä tutkimuksessa reflektiivisyys ilmenee kahdella tasolla. Jouduin koko tutkimusprosessin ajan reflektoimaan rooliani tutkijana. Pyrin reflektoimalla paikantamaan itseäni sekä osana tutkimukseen osallistuvaa joukkoa että tutkijana. Toisaalta näyttöön perustuvan käytännön luomisessa yhtenä tärkeänä elementtinä on työntekijöiden eli tutkimusprosessiin osallistuneiden oman asiantuntijuuden ja kokemusten esiintuominen ja yhteensovittaminen parhaaseen mahdolliseen näyttöön. Tutkimusprosessin aikana työntekijät reflektoivat omia kokemuksiaan useammasta näkökulmasta. Vaatimus reflektiosta on siten yhteinen nimittäjä toimintatutkimuksen ja näyttöön perustuvien käytäntöjen välillä.

Tutkimuksen käytännönläheisyys on tyypillistä toimintatutkimukselle. Toimintatutkimuksen asemaa tieteellisessä tutkimustraditiossa on pidetty ongelmallisena, koska toimintatutkimuksen katsotaan lähtevän liikkeelle enemmän käytännöistä ja omista lähtökohdistaan kuin akateemisesta perinteestä. Toimintatutkimuksen kriitikoiden mukaan sen ei katsota juurikaan eroavan organisaation kehittamisestä. Toimintatutkimuksen puolustukseksi ja akateemiseksi perusteluksi katsotaan kuitenkin tutkimuksen teoreettinen taustatyö ja tulosten julkaiseminen. Käytännönläheisyys ilmenee myös tulosten raportoinnissa, joka ei välttämättä noudata tieteellisen tradition kaavaa, koska raportoinnin tarkoitus on palvella myös tutkittavaa kohdetta tai kohdeorganisaatiota. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 40-43.)

Näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämisen tutkiminen on hyvin lähellä sosiaalityön käytäntöjä. Teorian ja käytännön yhdistäminen toistuu sekä tutkimuksen kohteena olevassa näyttöön perustuvassa käytännössä että valitussa toimintatutkimuksessa. Tutkimus eroaa kehittamisestä nimenomaan teoreettisen taustatyön, tulosten analysoinnin ja julkaisemisen vuoksi. Sekä tieteellisen että käytännöllisen intressin palvelemiseksi tämän tutkimuksen raportointi on tavallista visuaalisemmassa ja yksinkertaistetummassa muodossa. Tutkimuksen tavoitteena on samalla tuottaa uutta tietoa että palvella sosiaalityön kehittämisessä.

Muutosinterventiolla toimintatutkimuksessa on kaksoismerkitys. Ensinnä todellisuutta pyritään muuttamaan, jotta sitä voitaisiin tutkia ja toisaalta todellisuutta tutkitaan, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Totuttua toimintaa muuttamalla pyritään saamaan aikaan muutosta parempaan. Muutos ja tutkimus toimivat parina, jossa molemmat hyötyvät toisistaan. Toimintatutkimuksen avulla luotua uutta toimintakäytäntöä ei voida pitää tutkimuksen tuloksena. Kehittämisen luonteeseen kuuluu syklisyys ja uusien toimintatapojen jatkuva kehittäminen. Tutkimuksen tuloksena voidaan siis pitää uudella tavalla organisoituvaa, reflektiivisesti etenevää prosessia sekä toiminnan ja tavoitteiden jatkuvaa kehittämistä. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 44-45.)

Toimintatutkimuksen tavoite muutokseen sekä uuden ajattelu- ja kehittämistavan synnyttämiseen tukee tämän tutkimuksen tavoitteena olevaa prosessia, näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämistä. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu lopullisen käytännön implementointi ja vaikuttavuuden arviointi. Näin ollen tutkimuksen tavoitteena on nimenomaan tutkia uuden toimintatavan toteuttamista aikuissosiaalityön kehittämisessä.

Tutkimus itsessään on interventio, jonka tavoitteena on muuttaa aikuissosiaalityön käytäntöjä, mutta samalla se on myös itse tutkimuksen kohde.

Toimintatutkimuksen määritelmässä korostuu usein yhteisön näkökulma, jossa keskeistä on yksilöiden toiminta yhteisön kehittämiseksi. Toimintatutkimus voidaan myös nähdä itsereflektiivisenä toimintana, jossa subjektina on yksilö. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 49-51) Tässä toimintatutkimuksessa näkökulmaksi on valittu yhteisön näkökulma, jota korostetaan esittämällä havainnot ja tulokset yhteisön yhteisinä. Tutkimuksessa ei tarkastella yksittäisten työntekijöiden toimintaa tai kokemuksia, vaan pyritään hahmottamaan yhteisön yhteistä prosessia ja näkemystä. Tutkittavan prosessin luonteen takia tutkimustapa on lähellä osallistavaa toimintatutkimusta, jonka tarkoituksena on osallistaa tutkimukseen osallistujat tutkimuskohteena olevan prosessin suunnitteluun, tiedon keräämiseen, analyysiin ja johtopäätöksiin (Whyte 1991, 7).

Toimintatutkija ei tee havaintoja tutkittavasta kohteesta etäältä. Toimivana subjektina toimintatutkija tulkitsee tilannetta läheltä omasta näkökulmastaan. Näin ollen toimintatutkimuksesta saatu tietokaan ei voi olla täysin objektiivista. Objektiivisuuden ihanne liitetään positivistiseen tieteseen. Siinä tutkijan vaikutus ja persoona pyritään minimoimaan. Positiivinen tutkija tarkkailee tutkimuksen kohdetta etäältä, mutta toimintatutkija on itse osa tutkittavaa ilmiötä. Toimintatutkimuksessa näkökulmana on tutkijan ”minä”, josta käsin tulkintaa tehdään. Tutkimusraportissa tulisi tuoda näkyväksi tutkijan suhde kohteeseen. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46-49.)

Näyttöön perustuvan käytännön teoriaa on kritisoitu nimenomaan positivistisen luonteensa takia (esim. Taylor & White 2001, 40). Toimintatutkimusta on taas kritisoitu tiedon subjektivisuuden ja arvosidonnaisuuden vuoksi (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46-49). Ottamatta kantaa kumpaankaan kritiikkiin; positivistisen teorian soveltamisen tutkiminen subjektiivisella tutkimusstrategialla tarjoaa mielenkiintoisen lähtökohdan.

3.2 Tutkijan rooli ja etiikka

Tutkijan rooliin liittyvä keskeinen ongelma tai ristiriita on kysymys siitä, kuinka paljon tutkija saa tai kuinka paljon hänen pitää osallistua prosessin kulkuun. Arja Kuula (1999, 116) on teoksessaan Toimintatutkimus esitellyt Sørensenin (1992) määrittelemän kehityskertomuksen toimintatutkijan roolista. Hän kuvaa toimintatutkimusten tekijöiden roolin muuttumista vuosikymmenten aikana. Sørensen on erotellut neljä selkeästi erilaista vaihetta ja roolia. Kaikki nämä roolit silti esiintyvät nykymuotoisessa toimintatutkimuksessa.

Ensimmäisessä vaiheessa tai sukupolvessa tutkija oli tieteellisen asiantuntemuksensa kautta asiantuntija, joka ohjasi muutoskokeiluja, sovelsi tai testasi organisaatioteorioita. Hän seurasi, arvioi ja tutki muutosprosessia sivusta, eikä itse osallistunut aktiivisesti prosessiin. Tästä syystä tätä sukupolvea kutsutaan toimintatutkijoiden ”makuupussisukupolveksi”. (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 116 muk.)

Toisen vaiheen toimintatutkija toimi konsultin roolissa. Tutkija oli hallitseva auktoriteetti, joka hallitsi tieteelliset teoriat ja menetelmät. Hän pystyi neuvomaan miten ja millaisella muutoksella organisaatio pystyi yhdistämään sekä demokraattisuuden että tuottavuuden tavoitteet. Tätä sukupolvea nimitetään ”työkalupakkisukupolveksi”. (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 116 muk.)

Kolmatta sukupolvea on nimitetty ”tehkää itse –sukupolveksi”. Ideana on toteuttaa osallistavaa toimintatutkimusta, jossa tutkittavat ovat aktiivisia osallistujia muutos- ja tutkimusprosessissa. Tutkija järjestää organisaation jäsenet itse pohtimaan ratkaisuja, eikä enää konsultoi sitä, mikä organisaatiota vaivaa tai miten se muutoksen toteuttaisi. Kehittämismenetelmät hallitsemalla, kuten ryhmätyömenetelmät, toimintatutkija saa organisaation jäsenet sekä diagnosoimaan että ratkaisemaan ongelmansa. (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 116-117 muk.)

Neljännän sukupolven tutkijan tavoitteena on välittää osallistujille moraaliseettiset osallistumisen ja vuorovaikutuksen periaatteet. Tutkija organisoii demokraattisen dialogin periaatteita noudattavia keskustelufoorumeja yhdessä osallistujien kanssa. Tätä kautta tulisi muotoutua uusia yhteistyökäytäntöjä ja työn organisointeja organisaatioiden sisällä ja niiden välillä. Tätä neljättä sukupolvea on nimitetty ”filosofisukupolveksi”. (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 117 muk.)

Tässä vaiheittain kuvatussa kehityskertomuksessa on keskeistä tutkijan siirtyä ekspertistä tutkittavien kanssa tasavertaiseksi osallistujaksi. Tällä tavoin toimintatutkimus erottautuu perinteisemmistä tutkimusmalleista, joissa tutkija on aineistoa keräävänä, havaintoja ja tulkintoja tekevänä varsinainen ja ainut tutkimussubjekti. Kertomus myös esittää, että toimintatutkijat ovat nykyään tasavertaisia osallisia, eivätkä muutosta ohjaavia ekspertejä tai konsultteja. Toisaalta toimintatutkijan rooliin kuuluu myös konsultoiva ote, vaikka konsultiksi määrittely halutaan kieltää. (Kuula 1999, 117)

Tunnistan itseni toimintatutkijana kaikista kehityskertomuksen vaiheista. Vaikka tämä kehityskertomus on kuvaus toimintatutkimuksen historiasta, kuvaa se myös omaa toimintaani ja kehittymistäni toimintatutkijana. Tasavertaisessa ja dialogisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva kehittäminen ja sen tutkiminen kuulostaa ideaalimallilta, jota kohden pyrin, mutta sen täydellinen saavuttaminen ei usein ole mahdollista. Valitsin tämän jaottelun sekä esittelemään toimintatutkimuksen historiaa että erittelemään omaa rooliani toimintatutkijana. Analysoidessani tutkimusprosessia neljännessä luvussa, paikannan rooliani toimintatutkijana tämän jaottelun mukaan.

3.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Toimintatutkimus toteutettiin Vaasan sosiaalityön palvelualueen sosiaalityön yksikössä, jossa myös itse toimin tutkimuksen aikana sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityön yksikkö koostuu johtavasta sosiaalityöntekijästä, kahdeksasta sosiaalityöntekijästä, kahdesta maahanmuuttajien palveluohjaajasta ja kolmesta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajasta. Sosiaalityön yksikön voidaan katsoa vastaavan kaupungin aikuissosiaalityöstä, jonka paikka sosiaalipalveluiden kentällä on vasta muotoutumassa.

Kirsi Juhila (2008) on tekemällään systemaattisella katsauksella suomalaisten kuntien aikuissosiaalityön kuvauksista koostanut kuvauksen aikuissosiaalityöstä Suomessa. Tämän kuvauksen mukaan aikuissosiaalityön tehtävänä on suunnitelmallinen ja kokonaisvaltainen yksilö- tai perhelähtöinen sosiaalityö, joka pyrkii tuomaan muutosta ja apua elämän eri ongelmatilanteissa. Ongelmina mainitaan taloudelliset ongelmat, työttömyys ja elämänhallintaan liittyvät vaikeudet. Työn tavoitteena on asiakkaiden elämäntilanteiden

parantaminen sekä turvallisuuden ja itsenäisen suoriutumisen ylläpitäminen ja edistäminen. Tavoitteiden saavuttamisen välineiksi Juhila listaa muun muassa tukemisen, neuvonnan, ohjauksen, suunnitelmien laatimisen sekä sosiaalisen ja taloudellisen tuen. Aikuissosiaalityön kohderyhmänä ovat kuvauksen mukaan suurimassa osassa kunnista täysi-ikäiset kuntalaiset ja lapsettomat pariskunnat. (Emt., 17-25.)

Tämä kuvaus vastaa hyvin myös Vaasan sosiaalityön yksikköä ongelmien, tavoitteiden ja välineiden osalta. Kohderyhmänä Vaasassa on täysi-ikäisten yksinasuvien ja lapsettomien pariskuntien lisäksi myös lapsiperheet, joissa ei ole kuitenkaan lastensuojelun tarvetta.

Yksikkö on valinnut asiakastyön painopisteikseen nuoret sekä lapsiperheet. Sosiaalityön sisällöllinen kehittäminen yksikössä on viime vuosina jäänyt organisaatiomuutosten aiheuttamien uudelleenorganisointien jalkoihin. Lastensuojelun eriyttäminen aikuissosiaalityöstä, aluetoimistoista luopuminen ja viimeisimpänä erillisen toimeentulotukiyksikön perustaminen ovat olleet suuria rakenteellisia muutoksia, jotka ovat vaatineet paljon aikaa ja energiaa. Rakenteiden hiljalleen asettuessa on kehittämistä aloitettu suunnata taas kohti sosiaalityön sisältöjä. Ajatus toimintatutkimuksen toteuttamisesta otettiin oman tulkintani mukaan positiivisesti vastaan sekä esimies- että vertaistasonalla.

Näyttöön perustuvan käytännön luominen määritellään systemaattisena prosessina, jossa eri vaiheiden kautta saadaan paras mahdollinen näyttö sovitettua työntekijöiden asiantuntijuuden avulla asiakkaan arvoihin ja odotuksiin. Prosessi kuvataan pääsääntöisesti viiden tai kuuden askeleen mallina (ks. Sackett, Strauss, Richardson, Rosenberg & Haynes 2000; Thyer 2006; Mullen, Bledsoe & Bellamy 2008), joista valitsin tähän tutkimusprosessiin Bruce A. Thyerin (2006) esittelemän viiden askeleen mallin. Seuraavassa on oma käänökseni hänen mallista, jota soveltaen tämän tutkielman tutkimuskohteena oleva näyttöön perustuvan käytännön hyödyntäminen toteutettiin. Mallissa näyttöön perustuvan käytännön luominen tai implementointi esitetään prosessina, joka etenee tarpeen arvioinnista aina uuteen käytäntöön. Prosessia voi käyttää myös syklisenä mallina, jossa uuden käytännön vaikuttavuutta arvioidaan käymällä prosessi uudelleen läpi.

1. Muuta tiedon tarve vastattavissa olevaksi kysymykseksi
2. Etsi paras kliininen näyttö, joka vastaa kysymykseen
3. Tarkastele näyttöä kriittisesti validiteetin, kliinisen merkittävyyden ja käyttökelpoisuuden näkökulmista
4. Yhdistä kriittisesti tarkasteltu tutkimusnäyttö kliiniseen asiantuntijuuteen ja asiakkaan arvoihin ja olosuhteisiin
5. Arvioi oman toimintasi vaikuttavuutta ja tehokkuutta käymällä neljä aiempaa askelta läpi uudelleen ja pyri kehittämään omaa toimintaasi

(Thyer 2006, 36.)

Seuraavassa yhdistän tämän mallin tarkemman avaamisen toimintatutkimuksen toteuttamisesta tekemääni suunnitelmaan. Tässä luvussa esittelen siis suunnitelman toteutuksesta sekä sen yhtymäkohdat näyttöön perustuvan käytännön luomisesta esitettyyn teoriakirjallisuuteen. Suunnitelman toteutuminen, ja siitä tekemäni havainnot, esittelen luvussa neljä.

1. Näyttöön perustuvien käytäntöjen teorian esittely ja orientaatio

Jotta toimintatutkimukseen osallistuvat sosiaalityöntekijät ymmärtäisivät prosessin tavoitteen ja tarkoituksen, pidin heille itse lyhyen esityksen ja orientaation näyttöön perustuvan käytännön teoriasta ja sovelluksista. Olennaista on, että osallistujat ymmärtävät parhaan mahdollisen saatavilla olevan näytön keskeisyyden ongelmanratkaisussa ja siten uuden käytännön luomisessa. Tämän orientaation on tarkoitus lisätä osallistujien osallisuutta. Tarkoitukseni ei ole toimia konsulttina tai hallitsevana auktoriteettina, vaan yhtenä prosessiin osallistuvan yhteisön jäsenenä.

Pidin reilun tunnin esityksen, joka sisälsi tietoa näyttöön perustuvan käytännön teoriasta sekä tämän toimintatutkimuksen prosessista ja tavoitteesta. Osallistujat saivat esitykset myös kirjallisina.

2. Ongelman määritteleminen

Tässä kohtaa minulla oli kaksi mahdollista lähestymistapaa ongelman asetteluun. Joko ongelma määritellään vapaasti asiakastyöstä nousevista tarpeista (pragmaattinen) tai valitsen

saatavilla olevan näytön perusteella muutamia vaihtoehtoja (positivistinen), joista valita asiakastyöhön parhaiten soveltuva.

Vaihtoehtojen rajaamista puolusti riittävän näytön varmistaminen ja siten tutkimuksen parempi onnistuminen näyttöön perustuvan käytännön osalta. Vapaan ongelman määrittelyn puolesta puhui pohjautuminen paremmin todelliseen tilanteeseen käytännön sosiaalityössä. Vapaata kysymyksenasettelua puolsi myös osallistavan toimintatutkimuksen idea. Osallistujien mukaan ottaminen jo kysymyksen asetteluun tukee paremmin osallisuutta koko tutkimukseen. Pyrin käyttämään ongelman määrittelyyn ja kysymyksen asetteluun erilaisia ryhmätyömenetelmiä, joiden tulisi osallistaa työyhteisön jäsenet itse diagnosoimaan ja ratkaisemaan ongelmansa (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 116-117 muk.).

Tämä suunnitelmani ongelman määrittelyyn vastaa edellä esitetyn mallin ensimmäistä kohtaa, jossa tehtävänä on muuttaa tiedon tarve vastattavaksi olevaksi kysymykseksi. Kysymyksen tulisi olla käytännöllinen ja vastattavissa oleva. Mahdollisen vastauksen tulisi olla merkityksellinen uudelle käytännölle. (Thyer 2006, 36-37.)

Suunnittelin tiedon tarpeen ja vastattavissa olevan kysymyksen nousevan esiin pohtimalla työyksikkömme asiakaskuntana olevia asiakasryhmiä ja asiakkaiden kohtaamia ongelmia. Ajatuksenani oli hahmottaa ensin kokonaiskuva, josta voimme tarkentaa kohti tarkemmin rajattua kysymystä. Valmistelin erilaisia menetelmiä ideoinnin ja dialogin käynnistämiseksi.

3. Asiakkaiden odotusten ja arvojen määrittäminen

Edellä esitetystä Thyerin (2006) mallissa asiakkaiden arvot ja odotukset mainitaan vasta kohdassa neljä, jossa kriittisesti tarkasteltu tutkimusnäyttö tulisi yhdistää kliiniseen asiantuntijuuteen ja asiakkaan arvoihin ja olosuhteisiin. Thyer tarkoittaa tässä arvoilla ja odotuksilla valitun toimenpiteen tai käytännön kohteena olevan yksittäisen asiakkaan arvoja ja odotuksia. Hänen mukaan asiakkaalle tulisi kuvailla mahdolliset palvelut, joita pystyt tuottamaan tai tarjoamaan, arvio niiden kestosta ja kustannuksista sekä mahdolliset vaikutukset ja sivuvaikutukset. Asiakkaalle olisi hyvä tarjota tietoa palveluista kirjallisessa muodossa, johon hän voisi rauhassa tutustua. Thyer käyttää artikkelissaan esimerkkinä mielenterveyspalveluissa toimivaa sosiaalityöntekijää, joka tarjoaa asiakkaalleen terapiapalveluita. (Thyer 2006, 43.) Tästä syystä tämän kohdan soveltamista sosiaalipalveluihin ja tähän toimintatutkimukseen on mietittävä hieman eri tavalla.

Asiakkaan tiedottaminen tarjolla olevista palveluista sekä niiden tavoitteista ja vaikutuksista on erityisen tärkeää varsinkin palvelusuunnitelmaa tehtäessä. Koska tässä tutkimuksessa tutkin uuden käytännön hyödyntämistä, on tarkoituksenmukaisempaa miettiä kohderyhmänä olevien asiakkaiden arvoja ja odotuksia jo ennen implementointia. Ajatuksenani on, että kohderyhmän arvojen ja odotusten määrittely jo ennen näytön hakemista ohjaa oikeanlaisen näytön löytymiseen. Tämän tulisi myös parantaa uuden käytännön soveltumista koko kohderyhmälle. Näiden määrittely työntekijöiden toimesta on mielestäni perusteltua kustannustehokkuuden takia ja siksi ettemme pyri määrittelemään yksittäisen asiakkaan arvoja ja odotuksia. Tässä tutkimuksessa asiakkaiden arvojen ja odotusten määrittelyn tavoitteena on ohjata kohti oikeanlaista näyttöä sekä parantaa uuden käytännön ja asiakkaiden tarpeiden kohtaamista.

4. Näytön kerääminen

Thyerin (2006) mallin kohdassa kaksi hän kehottaa etsimään parhaan mahdollisen kliinisen näytön, jolla vastata aiemmin määriteltyyn kysymykseen. Thyerin mukaan ajankohtaisimman ja käytännöllisimmän kliinisen näytön tarjoaa erityisesti systemaattisiin tutkimuskatsauksiin ja meta-analyyseihin erikoistuneet tietokannat The Cochrane Collaboration ja Campbell Collaboration. Hän kritisoi tieteellisiä artikkeleita ja kirjallisuutta liian hitaasta tiedonvälityksestä. Julkaisuvaiheessa aineiston keräämisestä on saattanut kulua jo useampi vuosi. Muutamia tieteellisiä aikakausjulkaisuja (mm. *Research on Social Work Practice*) hän kuitenkin kehottaa käyttämään käytännönläheisemmän otteensa vuoksi. (Thyer 2006, 37-38.)

Aikataulujen ja resurssien takia päätin etsiä ja valita valtaosan näytöstä itse. Näytön hierarkiaan ja parhaan mahdollisen näytön määrittelyyn tutustumiseen, koko osallistuvan yhteisön voimin, ei ollut käytettävissä riittävästi aikaa. Tutkimukseen soveltuvan näytön löytymisen varmistamiseksi tein tämän vaiheen siksi itse. Lisäksi tämä keventäisi muiden osallistujien työmäärää ja parantaisi motivaatiota osallistumiseen. Toisaalta, koska tarkoituksena oli testata teoriaa käytännössä, tukisi kaikkien työntekijöiden osallistuminen myös näytön etsimiseen paremmin todellista tilannetta. Se osoittaisi, mitkä edellytyksen sosiaalityöntekijällä on relevantin näytön etsimiseen. Valitettavasti tässä tutkimuksessa tähän ei ollut mahdollisuutta.

5. Näytön kriittinen arviointi

Edellä esitetyn Thyerin (2006) mallin kolmas kohta on näytön kriittinen arviointi. Mallin mukaisessa kriittisessä arvioinnissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota tapaan, jolla näyttö on saatu aikaan. Näytön hierarkian mukaan vahvinta näyttöä tarjoavat satunnaistettuun koeasetelmaan perustuvat tutkimukset. Näissä tutkimuksissa tietyn intervention vaikutuksia asiakkaisiin verrataan vertailuryhmään. Satunnaistettujen koeasetelmien nostaminen ainoaksi oikeaksi tavaksi saada riittävää näyttöä on kohdannut kritiikkiä varsinkin ihmistieteissä. Yksilöllisten olosuhteiden ja vuorovaikutuksen standardointi vertailukelpoiseksi on koettu vaikeaksi tehtäväksi. Laadullisten menetelmien mukaan ottaminen on siten perusteltua, vaikka se tuo mukanaan omia haasteita ja puutteita. (Thyer 2006, 38-42.)

Systemaattisia tutkimuskatsauksia ja meta-analyysejä pidetään kaikkein parhaimpana näyttönä, koska ne sisältävät tutkimustuloksia lukuisista eri tutkimuksista. Samansuuntaiset tutkimustulokset useammasta koeasetelmasta tai muun tyyppisestä tutkimuksesta vahvistavat toisiaan. Yksittäisessä tutkimuksessa mahdollisesti tehdyt virheet on helppo huomata vertaamalla muihin samalla tavalla toteutettuihin tutkimuksiin. Laajempi aineisto osoittaa paremmin interventiosta havaitut vaikutukset tosiksi. Systemaattisten tutkimuskatsausten tai meta-analyysien käyttö näyttöön perustuvan käytännön luomisessa vastaa siten vaatimukseen näytön kriittisestä arvioinnista. Edellä mainittujen tietokantojen kehittyessä näitä tutkimuskatsauksia ja analyysejä on tulevaisuudessa paremmin käytettävissä. (Thyer 2006, 41-42.)

Tässä toimintatutkimuksessa suunnittelin muodostavani keräämästäni näytöstä yhteenvetoja ja ryhmittelyjä, joihin tutustuttaisiin yhdessä osallistujien kanssa. Kaikkeen mahdolliseen kysymykseen liittyvään näyttöön tutustuminen yhdessä ei ollut mahdollista eikä tarkoituksenmukaista, joten pyrin valitsemaan mahdollisuuksien mukaan systemaattisia tutkimuskatsauksia. Näissä näytön kriittinen arviointi olisi jo toteutunut, joten voisimme keskittyä vaikuttaviksi osoitettujen toimenpiteiden pohtimiseen.

Tavoitteena oli tässä vaiheessa prosessia arvioida valitun näytön soveltuvuutta esittämäämme kysymykseen. Toisaalta tässä vaiheessa tavoitteena oli myös aloittaa näytön sovittaminen kokemuksiimme ja asiantuntijuuteemme. Tässä vaiheessa meidän tulisi arvioida, onko meidän mahdollista toteuttaa valittuja toimenpiteitä työyksikkömme ammatillisessa kontekstissa.

6. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset ja asiantuntemus

Thyerin (2006) mallin neljännessä kohdassa on tarkoituksena yhdistää kriittisesti tarkasteltu tutkimusnäyttö kliiniseen asiantuntijuuteen ja asiakkaan arvoihin ja olosuhteisiin. Thyer tarkoittaa kliinisellä asiantuntijuudella työntekijän taitoja ja tietämystä, jotka hän on hankkinut koulutuksen ja kokemuksen kautta. Työntekijän tulisi tarjota vain palveluita ja interventioita, joiden toteuttamisen hän hallitsee. (Thyer 2006, 42-43.)

Tässä suunnittelemassani toimintatutkimuksessa olen jakanut Thyerin mallin tämän kohdan kolmeen eri osaan. Asiakkaiden arvot ja odotukset määriteltiin jo aiemmin suunnitelman kohdassa kolme. Työntekijöiden kokemusten ja asiantuntemuksen käyttöä tutkimusnäytön soveltamiseksi aloitettiin jo kohdassa viisi ja jatketaan tässä suunnitelman kohdassa kuusi. Näiden kolmen osa-alueen yhdistäminen on eriytetty tässä suunnitelmassa omaksi kohdaksi.

Tässä kohdassa ajatuksenani oli kerätä osallistuvien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien omia kokemuksia toimivista käytännöistä. Tavoitteena oli pohtia, millä keinoin olemme aiemmin onnistuneet valitun kohderyhmän kanssa työskennellessämme. Näin saisimme tuotua esiin yhtymäkohtia hallitsemiemme toimenpiteiden ja valitun tutkimusnäytön kanssa. Tarkoituksena oli samalla myös tuoda tutkimusnäytön soveltamista konkreettisemmalle tasolle.

7. Näyttöön perustuvan käytännön hyödyntäminen

Kaikkien edeltävien vaiheiden jälkeen oli tarkoitus muodostaa uusi käytäntö. Tähän vaiheeseen ei ollut minulla mitään valmista mallia tai suunnitelmaa. Koska suunnitteluvaiheessa ei ole tiedossa kysymystä, ei tutkimusnäyttöä eikä kenelläkään osallistujista kokemusta tällaisesta prosessista, oli uuden käytännön muodostumista vaikea suunnitella etukäteen. Ajatuksenani oli jollain tapaa sovittaa arvioidusta näytöstä nouseva käytäntö, jota tukee myös osallistujien kokemukset ja asiantuntijuus. Käytännön tulisi nousta tutkimukseen osallistuneesta yhteisöstä, jota läpikäyty prosessi on valmistanut tähän. Tavoitteena oli luoda käytäntö, joka on mahdollista toteuttaa juuri tämän organisaation ammatillisessa kontekstissa.

Thyerin (2006) mallissa tämä yhdistäminen esitellään näyttöön perustuvaa käytäntöä implementoitaessa yksittäisen asiakkaan kanssa työskennellessä (Thyer 2006, 42-43). Koska

meidän tapauksessa tarkoituksena oli miettiä laajemmalle kohderyhmälle suunnattua käytäntöä, joutuimme lähestymään tätä osa-alueiden yhdistämistä uudeksi käytännöksi hieman erilaisella tavalla.

Viimeisenä kohtana Thyerin (2006) mallissa on oman toiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden arviointi käymällä neljä aiempaa askelta läpi uudelleen ja pyrkimyksenä kehittää omaa toimintaa tämän uudelleen arvioinnin pohjalta. Tämä vaihe luo tästä syklisen mallin, jossa uuden käytännön vaikuttavuutta tulisi arvioida uudelleen. (Thyer 2006, 44.) Tässä toimintatutkimuksessa ei ole mahdollisuutta arvioida uuden käytännön mukaista toimintaa, mutta tulen seuraavassa luvussa arvioimaan luomaamme uutta käytäntöä näiden vaiheiden avulla.

4 NÄYTTÖÖN PERUSTUVAN KÄYTÄNNÖN LUOMINEN

Tässä luvussa esittelen valitussa organisaatiossa tammikuun ja huhtikuun 2011 välisenä aikana toteutetun prosessin, jonka tavoitteena oli luoda uusi näyttöön perustuva käytäntö aikuissosiaalityön asiakastyöhön. Prosessi toteutettiin edellisessä luvussa esittelemäni mallia mukaillen. Tässä luvussa esittelemäni empiirinen aineisto perustuu prosessin eri vaiheissa yhdessä tekemiimme yhteenvetoihin ja havainnollistamiseksi tehtyihin esityksiin sekä minun toimintatutkijana tekemiini havaintoihin. Yhdessä tekemämme havainnollistukset (käytännössä fläppi-paperit) ja jakamani materiaali on tässä luvussa esitelty laatikoissa. Tapaamisten jälkeen tekemäni lisäykset laatikoihin olen *kursivoinut*.

Tutkimuksen prosessimaisen ja käytännönläheisen luonteen takia esittelen aineiston kronologisessa järjestyksessä. Erillistä analyysiosuutta ei tässä tutkielmassa ole, vaan itse prosessi toimii sekä havaintoja tuottavana että tulkintoja tekevänä. Minun tehtävänäni toimintatutkijana on tuoda esiin yhteisön ääni, joka on tuottanut havainnot ja analyysin. Täydennän analyysiä itsereflektion ja prosessia koskevien havaintojen kautta. Toimintatutkijana minulla on ollut vahva rooli prosessin toteuttamisessa ja ohjaamisessa. Oma rooliani prosessissa paikannan itsereflektion avulla. Koko tutkielman olen kirjoittanut ensimmäisessä persoonassa, minkä tarkoituksena on korostaa rooliani tutkittavan yhteisön jäsenenä.

4.1 Tutkimusprosessin käynnistäminen

Näyttöön perustuvan käytännön teoria poikkeaa tavanomaisesta tavasta lähestyä asiakaskunnasta nousevaa ongelmaa. Näyttöön perustuvan teorian mukaan keskiössä on kysymys: Mikä toimii? Tavallisesti esiin nousevaa ongelmaa lähestytään pohtimalla sen syitä ja seurauksia, ominaisuuksia ja olemassa olevia palveluita sekä palvelujärjestelmän toimivuutta. Tässä toimintatutkimuksessa tavoitteenamme on näiden piirteiden sijaan miettiä, mikä toimisi valitun asiakaskunnasta nousevan kysymyksen vastauksena. Kehittämisen lähtökohtana toimii paras saatavilla oleva näyttö, työntekijöiden asiantuntijuus sekä asiakkaiden arvot ja odotukset.

Toimintatutkimusprosessi alkoi aikuissosiaalityön yksikössä teoriaan tutustumalla. Käytin teorian esittelyn runkona Kyösti Raunion Jyväskylässä pidetyssä seminaarissa 15.9.2010 esittämän luennon diaesitystä. Kävimme läpi näyttöön perustuvan käytännön teorian lähtökohdat, yhteyden sosiaalityöhön, määrittelyn ja näytön käsitteen. Teorian ja menetelmän esittelyn tarkoituksena oli myös purkaa rooliani eksperttinä ja konsulttina. Roolini tulisi joka tapauksessa olemaan merkittävä, koska olin suunnitellut prosessin etenemisen ja olin selvästi prosessin ”vetovastuussa”. Tutkimuksen tavoitteena oli kuitenkin saada yhteisön ääni kuuluviin ja osallistettua tutkittavat prosessiin. Pehdyttämällä osallistujat prosessiin, teoriaan ja menetelmään toivoin oman roolini ”työkalupakki-konsulttina” pienenevän (Sørensen 1992 Kuulan 1999, 116 muk.). Alla olevassa laatikossa on Raunion luennon runko, joka toimi myös oman esitykseni runkona.

Luennon jäsentely

- NPK (*näyttöön perustuva käytäntö*), sosiaalipalvelut ja sosiaalityö
- NPK:n tilanne suomalaisissa sosiaalipalveluissa
- NPK:n lähtökohtia
- NPK:n määrittely - suppea ja laaja näkemys NPK:stä
- NPK:n kritiikkiä
- NPK:n vahvistaminen sosiaalipalveluissa
- Onko NPK:lla tulevaisuutta?

Raunio (2010b), esitys seminaarissa 15.9.2010

Esittelin lisäksi laatimani suunnitelman ja aikataulun toimintatutkimuksen toteuttamiselle. Tavoitteena oli toteuttaa koko toimintatutkimus kolmen kuukauden aikana kuudella tapaamisella. Tapaamisiin osallistui yksikön kaikki sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat. Yksikköön kuuluu yksi johtava sosiaalityöntekijä ja kahdeksan sosiaalityöntekijää. Näistä tapaamisissa läsnä oli keskimäärin kuusi sosiaalityöntekijää. Yksikköön kuuluu myös viisi sosiaaliohjaajaa, jotka vastaavat kuntouttavasta työtoiminnasta ja maahanmuuttajien palveluohjauksesta. Ohjaajista tapaamisiin osallistui keskimäärin neljä sosiaaliohjaajaa. Aikataulupaineet ja päivystysluontoiset ajanvaraukset aiheuttivat poissaoloja, mutta tämän olin tiedostanut jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Tämä on sosiaalityön arkea, joten mielestäni se teki tutkimuksen toimintaympäristöstä autenttisemman. Tavoitteena oli

kuitenkin tutkia yhteisön toimintaa ja tuotosta, jonka tulisi toteutua yksittäisen työntekijän poissa ollessakin.

Alla olevassa laatikossa on osallistujille esittämäni aikataulu tutkimuksen etenemisestä. Yksikössä samanaikaisesti käynnissä olleen työnjaon uudelleenorganisoinnin takia yksi suunnitelluista tapaamisista (25.2.2011) jouduttiin käyttämään uudelleenorganisoinnin suunnittelemiseen. Tästä syystä viimeinen tapaaminen järjestyi suunnitellusta aikataulusta poiketen 15.4.2011. Viimeiseen tapaamisen tehtäväksi jäi luodun mallin esittely ja hyväksyminen.

TUTKIMUKSEN ETENEMINEN (*alkuperäinen suunnitelma*):

Pe 14.1.2011 klo 10-11	Tutkimuksen ja teorian esittely sekä orientaatio, 1h
Pe 21.1.2011 klo 13-14	Ratkaistavan ongelman määrittelemine ja tarkentaminen, 1h
Pe 11.2.2011 klo 13-15.30	Kerätyn näytön kriittinen arviointi, 2,5h
Pe 25.2.2011 klo 13-15.30	Kokemusten ja asiantuntijuuden koostaminen, 2,5h (<i>peruuntui</i>)
Pe 11.3.2011 klo 13-15.30	Näyttöön perustuvan käytännön luominen, 2,5h
Pe 25.3.2011 klo 13-15.30	Loppuun saattaminen ja tekoprosessin arviointi, 2,5h

Tutkimus sai työtovereiltani positiivisen vastaanoton. Tunnelma ensimmäisessä tapaamisessa oli kehittämismyönteinen. Teoriasta keskusteltaessa ajatukset alkoivat suuntautua jo esiin nouseviin kysymyksiin. Kerroin myös lyhyesti toimintatutkimuksesta menetelmällisenä lähtökohtana. Tulen osallistumaan tutkittavaan toimintaan, eli uuden käytännön luomiseen, aktiivisesti. Roolini tutkijana olisi siten sekä osallistuva että havainnoiva.

Keskustelin toimintatutkimuksen toteuttamisesta suunnitteluvaiheessa ja ensimmäisen tapaamisen jälkeen esimiesteni kanssa (johtava sosiaalityöntekijä, palvelualueen johtaja ja tulosalueen johtaja). Näyttöön perustuva käytäntö oli terminä tuttu kaikille. Kaikki tunnistivat sen ajankohtaiseksi aiheeksi sosiaalityön tutkimuksen alalla. Teoria, soveltaminen ja implementointi olivat kuitenkin vierasta. Näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntämistä ei vielä tapahdu kyseessä olevalla tulosalueella. Toimintatutkimuksen koettiin myös tukevan yksikkömme sisällöllistä kehittämistä.

4.2 Vastattavissa olevan kysymyksen määrittely

Ensimmäiseen varsinaiseen tapaamiseen osallistui viisi sosiaalityöntekijää (itseni mukaan lukien) ja viisi sosiaaliohjaajaa. Aikaa oli tähän tapaamiseen varattu aikataulupaineiden vuoksi vain tunti. Tämä aika ylittyi hieman, mutta tiukka aikaraja piti keskustelun tiiviisti aiheessa. Tämän ensimmäisen tapaamisen tavoitteena oli määritellä ongelma, johon haluaisimme luoda uuden käytännön. Teoriakirjallisuudessa puhutaan usein vastattavissa olevan kysymyksen muodostamisesta ensimmäisenä vaiheena (ks. Luku 3.3).

Koska ennalta esitettyä kysymystä ei ollut määritelty, lähdimme hakemaan sitä laajalti koko asiakaskunnastamme. Olin hahmotellut tapaamisen koostuvan ensinnä eri asiakasryhmien ja niissä esiintyvien ongelmien nimeämisellä ”brainstorming” eli aivoriihi –menetelmää käyttäen. Näiden listausten ja niistä käydyn keskustelun avulla oli tavoitteena hahmotella esiin nouseva ongelma, johon yksikkömme haluaisi tarttua uudella tavalla. Hahmottelua havainnollistin ”mindmapping” eli käsitekartta –menetelmää käyttämällä. Tämän jälkeen tavoitteena oli vielä listata valitun kohderyhmän arvoja ja odotuksia tarjoamaamme sosiaalityötä kohtaan.

ASIAKASRYHMÄT AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Seuraavassa laatikossa on listattuna aikuissosiaalityön yksikössämme asiakkaina olevia asiakasryhmiä. Yksikkömme on määritellyt erityisiksi kohderyhmikseen nuoret ja lapsiperheet, mutta listaus osoitti asiakaskuntamme olevan moninainen. Asiakaskuntaa olisi mahdollista jakaa ryhmiksi lukuisilla eri määreillä (ikä, sukupuoli, etninen tausta, sosioekonominen asema, sosiaalinen ongelma, palveluntarve...). Tämän listauksen teimme vapaasti assosioiden, koska tarkoituksena ei ollut tehdä systemaattista kuvausta asiakaskunnasta. Tavoitteena oli nostaa esiin erityisiä asiakasryhmiä, joilla koimme olevan erityistä sosiaalityön tarvetta.

- Nuoret
  - o 18-25 –vuotiaat
  - o Toisen asteen opiskelijat
  - o Ilman ammattia olevat alle 25 –vuotiaat
  - o Nuoret miehet
  - o Pitkittyneet opinnot (myös yli 25-vuotiaita)
- Maahanmuuttajat
  - o Avioliiton kautta tulleet
- Lapsiperheet
  - o Yksinhuoltajaperheet
  - o Teiniäidit
  - o Uusioperheet
- Vanhukset
- Päihdeasiakkaat
- Mielenterveysongelmaiset
- Asunnottomat
- Välitystiliasiakkaat (*yhteisellä sopimuksella asiakkaan tulot ohjataan sosiaalivirastossa olevalle välitystilille, josta hoidetaan esimerkiksi asiakkaan vuokra asumisen turvaamiseksi*)
- Vangit
- Työttömät
  - o Ns. 0900-koodilaiset (*Työ- ja elinkeinotoimiston asiakaskoodi asiakkaille, joille ei ole tarjolla soveltuvaa palvelua*)
  - o Eläkepäätöstä odottavat

Useat asiakasryhmistä ovat luonnollisesti päällekkäisiä. Sama asiakas voi siten kuulua useampaan näistä asiakasryhmistä. Esiin nousseet asiakasryhmät voisi oman tulkintani mukaan jakaa kolmeen pääkategoriaan: nuoret, lapsiperheet ja syrjäytymisvaarassa olevat (maahanmuuttajat, asunnottomat, vangit, pitkäaikaistyöttömät, päihde- ja mielenterveysongelmaiset).

Nuorten nouseminen keskiöön ei ole yllätys, kun ottaa huomioon viimeaikaiset keskustelut. Nuorten miesten syrjäytyminen ja henkinen pahoinvointi on ollut valtakunnallisessa keskiössä viime vuosina tapahtuneiden kouluampumisten seurauksena. Vuonna 2010 tehdyt muutokset nuorisolakiin (ks. Nuorisolaki 27.1.2006/72) voidaan myös tulkita johtuvan tästä, mistä olimme saaneet kuulla tapaamisen kanssa samoihin aikoihin. Uuden nuorisolain soveltaminen ja sen vaatimat muutokset viranomaisten yhteistyöhön ja etsivään nuorisotyöhön nousivat

siksi myös keskustelun aiheiksi. Vaasan sosiaalityön palvelualueen vuoden 2010 tilastojen mukaan asiakkaistamme yli 40% oli alle 30 –vuotiaita.

Lapsiperheet on valittu, nuorten ohella, yksikkömme painopisteeksi. Tästä syystä lapsiperheiden nouseminen yhdeksi asiakasryhmäksi oli ilmeistä. Lapsiperheiden tilanteet ovat yhtä heterogeenisiä kuin nuortenkin. Vaasassa on Suomen mittakaavassa pitkät perinteet maahanmuutossa, joten maahanmuuttajien suhteellinen osuus Vaasassa on suuri verrattuna muuhun Suomeen. Maahanmuuttajaperheissä lapsia voi olla toistakymmentä. Yksinhuoltajaperheeseen saattaa taas kuulua vain yksi vanhempi ja yksi lapsi. Lapsiperheiden lukeminen yhdeksi ryhmäksi aiheutti siksi keskustelua.

Kolmas kategoria taas määrittyi syrjäytymisvaaran aiheuttavan tekijän kautta. Tämä ryhmä sisältää myös kahteen aiempaan kategoriaan kuuluvia. Tämä kategoria vastaa oikeastaan jo seuraavan listauksen tarkoitusta, jossa asiakaskuntaa eritellään heidän kohtaamien ongelmien kautta. Koen järkevämmäksi pohtia ongelmia ongelmina, ennemmin kuin ihmisen ominaisuutena, joten näihin palataan seuraavassa listauksessa.

ASIAKKAIDEN ONGELMIA AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Tämänkään listauksen tarkoituksena ei ollut tehdä systemaattista kuvausta asiakaskunnan ongelmista. Vapaasti listaamalla toivoin esiin nousevan ajankohtaisia ja yksikkömme tehtävän kannalta relevantteja ongelmia. Aivoriihi –menetelmän ajattelin tuovan esiin työntekijöitä juuri tällä hetkellä mietityttävät ongelmat, joihin he odottaisivat löytävänsä uudenlaista käytäntöä. Ongelmien moninaisuus on suora seuraus asiakaskunnan moninaisuudesta. Ongelmat tuntuvat keskittyvän asumiseen, elämänhallintaan ja mielenterveyteen liittyviin ongelmiin. Myös marginalisoivat tekijät (rikollisuus, kielitaidottomuus, yksinäisyys ja pitkäaikaistyöttömyys) nousivat esiin, kuten seuraavassa laatikossa on esitetty.

- Sotkupaikat (*terveystarkastaja tai vuokranantaja ilmoittaa asunnon huonosta kunnosta*)
  - o Asumiskelvottomat asunnot
- Asumistaidottomat
- Häädöt
- Puutteelliset ADL –taidot (*activities of daily living*), “*arkielämän taidot*”
- Taloudelliset ongelmat
  - o Vipit, lainat, velat
  - o Lapsiperheiden velkaantuminen
- Päihteet
  - o lääkkeet
- Motivaatio-ongelmaiset
- Masennus
- Paniikkihäiriöiset
  - o Eivät kykene, vaikka halua olisi
- Yksinäisyys
  - o Eristäytyminen
- Epäonnistumisen kokemukset / Huono itsetunto
- Rajattomuus
- Määrittelemätön huoli
- Periytyvä huono-osaisuus
- Yhteiskuntaan sopeutumattomuus
- Opintojen keskeytyminen tai viivästyminen
- Kielitaidottomuus
  - o Heikko suomen kielen taito
- Perheenyhdistämiskuviot
- Pitkäaikaistyöttömyys
- Rikollisuus

Ongelmat harvoin esiintyvät yksistään. Vaikka aikuissosiaalityö usein mielletään lähinnä taloudelliseksi avustamiseksi toimeentulotuella, on ongelmat usein syvemmillä. Tässäkin listauksessa nousi esiin taloudelliset ongelmat yhtenä kohtana, mutta useimmiten ne ovat seurausta jostain toisesta ongelmasta. Eri ongelmien syy ja seuraussuhteita ei ollut tässä tutkimuksessa oleellista pohtia. Esiin nousevien ongelmien listaus ja niistä keskustelu havainnollisti ongelmien kasaantumista ja yhteen kietoutumista monien asiakkaiden kohdalla.

Useamman ongelman kohdalla keskusteluun nousi asiakkaiden moniammatillisen avun tarve. Yksikkömme työntekijät tunsivat kohtaavansa paljon ongelmia, joiden auttaminen yksistään sosiaalityön keinoin oli mahdotonta. Varsinkin mielenterveyteen liittyvät ongelmat koettiin

haastaviksi ja mielenterveyspalveluiden järjestyminen ongelmalliseksi. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut pohtia palvelujärjestelmän ongelmia, joten pyrin pitämään keskustelun tässä vaiheessa asiakkaiden ongelmissa.

Listaamalla asiakasryhmiä ja ongelmakohtia saatiin hyvä kokonaiskuva yksikköemme asiakaskunnasta. Tavoitteena oli luoda pohja, josta kohdistaa mielenkiintoa tiettyä kohderyhmää ja kohderyhmän kohtaamasta ongelmasta esiin nousevaa kysymystä kohden.

VASTATTAVISSA OLEVA KYSYMYS

Yllä esitettyjen listausten pohjalta käytiin keskustelu tähän toimintatutkimukseen valittavasta ongelmasta ja kohderyhmästä. Keskustelu eteni nopeasti yksikköemme erityisinä kohderyhminä oleviin nuoriin ja lapsiperheisiin. Ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön ollaan kiinnittämässä huomioita toisen työryhmän toimesta, joten tuntui luontevalta ohjata keskustelua kohti nuoria asiakkaitamme.

Nuoret asiakkaamme ovat laaja ja heterogeeninen asiakasryhmä. Se sisältää vain taloudellista apua tarvitsevia kuin hyvin vaikeissa ongelmissa olevia. Lisäksi nuorten aikuisten ikähaitarin määrittäminen herätti keskustelua. Yleensä nuorilla asiakkailla aikuissosiaalityön yksikössämme tarkoitetaan 18-25 –vuotiaita asiakkaita. Tämä ikähaitari tulee tulkintani mukaan työvoimaviranomaisten ja nuorten palveluiden asettamista ikähaarukoista. Aiemmin on keskusteltu nuorten ikähaitarin venyttämisestä koskemaan 18-30 –vuotiaita. Tässä tapaamisessa tuo venytys herätti hilpeyttä varsinkin 30-vuotiaissa työntekijöissä. Tämän ikäisenä asioiminen nuorten palveluissa tuntuisi kummalliselta. Eikä muu palvelujärjestelmä tue ikähaitarin venyttämistä. Yleinen mielipide oli, että asiakkaiden ongelmat muuttuvat tai syvenevät asiakkuuden pitkittyessä. Tästä syystä palveluntarve arvioitiin oleellisesti erilaiseksi nuorilla aikuisilla (18-25v) kuin hieman vanhemmilla (26-30v).

Keskustelussa korostui huoli nuorten jaksamisesta ja mielenterveyteen liittyvien ongelmien lisääntymisestä. Pyrimme rajaamaan tarkemmin asiakasryhmää ja ratkaistavaa ongelmaa, jotta mahdollinen näyttö kohdistuisi paremmin. Viime aikoina opiskelijoiden, varsinkin toisen asteen, koulunkäyntiin ja mielenterveydellisiin ongelmiin liittyvät asiat ovat olleet paljon esillä. Kuten aiemmin mainitsin, uusi nuorisolaki velvoittaa toisen asteen oppilaitoksia ilmoittamaan etsivään nuorisotyöhön koulun keskeyttävistä nuorista tai ilman koulupaikkaa jäävistä nuorista. Yhteinen kokemus oli, että asiakkaaksemme on tullut viime vuosina

enemmän nuoria, joiden toisen asteen opinnot ovat keskeytyneet. Näiden kohdalla ongelmiin on puututtu meidän kokemuksen mukaan hyvin myöhäisessä vaiheessa. Opiskelijoiden ongelmat ovat kokemustemme mukaan myös syventyneet viimeisten vuosien aikana. Mielenterveyteen, oppimiseen ja koulunkäyntiin sekä päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat tuntuvat lisääntyneen.

Kuten lähes kaikki aikuissosiaalityön asiakkaat, nämä opiskelijat tulevat asiakkaaksi taloudellisten ongelmien ilmaannuttua. Seuraavassa laatikossa on kuvattu tapaamisessa hahmoteltua käsittekarttaa, jota olen siistinyt esitettävää muotoon sisältöä muokkaamatta.

KOHDERYHMÄ:

Nuoret 18-25 –vuotiaat opiskelijat (2.aste ja korkeakoulut)

ONGELMA:

Toimeentulotuen tarve + mielenterveys + opinnot

Opinnot

- Opinnot keskeytyy
- Opinnot viivästyy
- Opintotuki katkaistaan
- Erotetaan koulusta
- Ei oikeutta opintolainaan
- Häätö / taloudellinen ongelma

Mielenterveys

- Masennus
- Paniikkihäiriö
- Motivaatio-ongelmat

RAJAUS:

Tarkoituksena on luoda käytäntö jo olemassa olevalle asiakaskunnalle, joten asiakkaat ohjautuvat aikuissosiaalityöhön käytännössä taloudellisten ongelmien kautta.

Kohderyhmäksi valikoitui aiemmin esiteltyjen listausten, niiden kategorisoinnin ja niistä käydyn keskustelun pohjalta nuoret toimeentulotukiasiakkaina olevat opiskelijat. Kokemustemme mukaan opiskelijan joutuminen toimeentulotukiasiakkaaksi johtuu hyvin harvoin pelkästään taloudellisen etuuden tarpeesta (toimeentulotuki). Pelkän etuuden tarvitseviakin on, mutta ne rajasimme tämän uuden käytännön ulkopuolelle. Heille riittävä tuki on toimeentulotuen myöntäminen. Tarkoituksena ei ole tarjota sosiaalityön palveluita

kaikille opiskelijoille, vaan nimenomaan sosiaalityön tarpeessa oleville toimeentulotukiasiakkaana oleville opiskelijoille.

Useimmiten toimeentulotuen hakeminen opiskelijalla johtuu aiemmasta asiakkuudesta (asiakkuus alkanut ennen opintoja), ensisijaisen etuuden menettämisestä (opintotuki katkaistu), etuuden osittaisesta hylkäämisestä (ei oikeutta opintolainaan) tai suurista menoista (esimerkiksi lääkkeet). Kaikki nämä syyt kertovat jostain muusta ongelmasta kuin pelkästään taloudellisesta ongelmasta. Taloudellisen tuen tarpeen aiheuttaa siis ongelmat opintojen etenemisessä tai suorittamisessa, mielenterveyteen liittyvät ongelmat, kasautuneet taloudelliset ongelmat tai muut sosiaaliset ongelmat. Vaikka tämä rajattu kohderyhmäkin on hyvin heterogeeninen, yhdistää heitä tavoite: saada opinnot suoritettua loppuun.

Käsittekartan pohjalta käydyn keskustelun avulla ja pohtimalla koko tapaamisen henkeä pyrin muotoilemaan näyttöön perustuvan käytännön teorian mukaisesti vastattavissa olevan kysymyksen. Tämä kysymys ohjaisi uuden käytännön muodostamisessa.

Alla on esitetty mahdollisia kysymyksiä, jotka on muodostettu tapaamisessa luotujen linjausten ja tapaamisen hengen mukaisesti.

- Millainen apu toimii nuorille opiskelijoille, joiden opintoja haittaa mielenterveydelliset ongelmat?
- Miten tukea nuoria, joiden opintoja haittaavat taloudelliset vaikeudet ja mielenterveyden ongelmat?
- Mikä auttaa masentuneita tai paniikkihäiriöisiä saamaan opintonsa loppuun?
- Miten tukea aikuissosiaalityön asiakkaana olevaa opiskelijaa suorittamaan opintonsa loppuun?

Nämä kysymykset ohjasivat prosessin seuraavia vaiheita. Kohdeasiakkaiden arvojen ja odotusten pohtiminen oli seuraava tavoite. Asiakaskunnan rajaaminen ja kysymyksenasettelu oli ehdottomasti tehtävä ennen arvojen ja odotusten pohtimista. Muutoin ne olisivat todennäköisesti jääneet niin yleiselle tasolle, jotta ne eivät olisi palvelleet enää käyttötarkoitustaan.

Kysymykset suuntasivat näytön hakemista kohti valittua kohderyhmää, kohderyhmällä esiintyviä ongelmia ja kohderyhmälle suunnattuja käytäntöjä. Tämän tutkimuksen

tarkoituksena ei ollut lähteä itse tuottamaan näyttöä, vaan etsimään olemassa olevaa näyttöä. Tästä syystä oli varottava määrittämistä liian tarkkoja kysymyksiä tai sitoutumista vain valittuihin kysymyksiin, koska muuten olisi vaarana tutkimuksen pysähtyminen riittävän näytön puuttumiseen. Kysymysten tarkentaminen prosessin edetessä koettiin mahdolliseksi ja todennäköisesti tarpeelliseksi.

Kysymykset jäivät lopulta suhteellisen avoimiksi ja laajoiksi. Kysymysten tarkkuudella tai avoimuudella koin olevan kahdensuuntaisia vaikutuksia. Toisin sanoen se vaikuttaisi tapaan, jolla soveltaa näyttöön perustuvan käytännön ideaa. Hyvin eksaktiin kysymykseen näytön hakeminen palvelisi näyttöön perustuvan käytännön positivistista lähestymistapaa, jossa tavoitteena on tietyn käytännön vaikuttavuuden osoittaminen (Gray, Plath & Webb 2009, 53). Avoimempi kysymyksenasettelu palvelee taas pragmaattista lähestymistapaa, jossa näytön tehtävänä on tarjota käyttökelpoista tietoa uuden käytännön tai toimintatavan toteuttamiseen (Gray, Plath & Webb 2009, 53). Tässä tapaamisessa suoritettu kysymyksenasettelu ohjasi prosessin kohti pragmaattista lähestymistapaa, mitä en edes itse, teoreettisen kirjallisuuteen perehtyneenä, heti hahmottanut. Tämän lähestymistavan valinta ja sen eroavaisuus positivistisesta lähestymistavasta ilmeni minulle hakiessani parasta mahdollista näyttöä. Tästä hakuprosessista olen tarkemmin kirjoittanut luvussa 4.4. Koko prosessin jälkeen asiaa tarkasteltaessa on tuohon lähestymistapaan suuntaamisen alkupiste helppo määrittää tähän kohtaan.

4.3 Asiakkaiden arvot ja odotukset

Ensimmäisessä tapaamisessa pohdittiin myös valitun kohderyhmän arvoja ja odotuksia sosiaalityötä kohtaan. Arvojen ja odotusten määrittelyn tavoitteena oli luoda tulevaa uutta käytäntöä ohjaavia arvoja. Nämä liittyvät olennaisena osana näyttöön perustuvan käytännön luomiseen. Asiakkaan arvot ja odotukset tulisi yhdistää parhaaseen mahdolliseen saatavilla olevaan näyttöön sekä työntekijöiden asiantuntemukseen ja kokemuksiin. Tämä osio siis muodostaa yhden kolmesta näyttöön perustuva käytännön elementistä (ks. luku 2.1). Arvot ja odotukset määriteltiin työntekijöiden toimesta. Arvojen ja odotusten määrittäminen työntekijöiden toimesta johtui kahdesta syystä. Ensimmäkin asiakkaiden haastattelu tai

kyselyn teettäminen valitussa aikataulussa ei ollut mahdollista. Toisaalta valittu kohderyhmä on hyvin heterogeeninen. Jotta uusi käytäntö olisi toimiva mahdollisimman suurelle osalle asiakkaista, arvojen ja odotusten määrittäminen yleisestä näkökulmasta oli tarkoituksenmukaisempaan. Yksittäisen asiakkaan arvojen huomioon ottaminen on tärkeää vasta uutta käytäntöä soveltaessa kyseisen asiakkaan kanssa tehtävässä asiakastyössä (ks. Thyer 2006, 42-43).

Tässä prosessin vaiheessa tavoitteena oli omien kokemusten avulla kirjata ylös nuorten aikuissosiaalityön asiakkaina olevien opiskelijoiden näkemyksiä, joista tekemämme listaukset on esitetty seuraavaksi. Mitä nuori odottaa saavansa aikuissosiaalityöstä?

Odotukset:

- Saada rahaa – toimeentulotuki
- Yhdessä suunnitella jatkoa
- Ohjausta ja neuvontaa
- Tilanteen kartoittamista aikuisen kanssa
- Turvallisuutta ja jatkuvuutta
- Realiteetteja
- Mitä tästä seuraa? Mihin tämä johtaa?
- Ulkopuolista näkökulmaa ja tukea
- Saada kertoa ja puhua jollekin ongelmasta ja/tai sen syistä

Työntekijöiden kokemusten mukaan aikuissosiaalityön tehtäväksi koetaan usein vain taloudellisen tuen myöntäminen. Tämä onkin usein syy, jolla asiakkuus aikuissosiaalityöhön syntyy. Taloudellisten ongelmien alta avautuu ongelmia, jotka ovat johtaneet taloudellisiin ongelmiin. Näihin ongelmiin nuoret eivät välttämättä ensisijaisesti hae apua, vaikka sitä odottavat jostain saavansa. Odotuksissa korostui työntekijöiden näkemysten mukaan taloudellinen avustaminen, tilannekartoitus, yhdessä suunnittelemisen, tuki ja ohjaus.

Nuorten asiakkaiden odotukset nähtiin monesti olevan tiedostamattomia. Nuori hakee apua tai ohjautuu avun piiriin usein hyvin määrittelemättömän tarpeen kanssa. ”Jotain tarttis tehdä”, mutta ongelmaa on vaikea eritellä. Monen nuoren katsottiin kaipaavan aikuisen tukea ja turvaa, joka voidaan esittää monella tapaa. Sosiaalityö tuntuu vieraalta ja siten odotuksiakaan

ei osata aina esittää. Toisaalta odotukset saattavat olla epärealistisia. Nuori saattaa odottaa sosiaalityöntekijän järjestävän kaikki asiat ja ongelmat suurin piirtein sormia napsauttamalla.

Asiakasryhmän arvojen pohtiminen työntekijän näkökulmasta tuntui alkuun vaikealta. Sosiaalityön asiakkuuden arveltiin aiheuttavan häpeän tunnetta ja epävarmuutta asiakkaissa. Sosiaalityön rooli ja tehtävä ovat varmasti vieraita suurelle osalle varsinkin nuorista asiakkaista.

Arvot

- Kasvojen säilyttäminen
- Hyväksyntä
- Kunnioitus
- Luottamus
- Vaitiolovelvollisuus
- Oman yhteisön arvot (kaverit, perhe)

Yllä on esitetty tapaamisessa muodostamamme näkemys valitun kohderyhmän arvoista, jotka liittyvät asiakassuhteeseen aikuissosiaalityössä. Arvoissa selkeästi korostuu luottamukselliseen asiakassuhteeseen liittyvät arvot. Asiakkaiden koettiin arvostavan luotettavan aikuisen tukea. Nuorille aroista asioista puhuminen tai oman heikkouden osoittaminen voi olla helpompaa perhe- ja kouluympäristön ulkopuoliselle ihmiselle. Nuorten arvoja ohjaa vahvasti myös heidän oman yhteisön arvot. Kaveripiirin tai kulttuurisen taustan vaikutus näkyy useissa asiakassuhteissa.

Koska nämä arvot on määritelty työntekijöiden toimesta ja hyvin yleisellä tasolla, ei ole ihme, että ne vastaavat yleisiä sosiaalityön eettisiä ohjeita ja asiakkaan asemaa koskevia ohjeistuksia (ks. esim. Raunio 2010a, 121-122). Arvojen määrittely yleisellä tasolla oli joka tapauksessa hyödyllistä, koska se mielestäni paransi asiakkaan näkökulman huomioon ottamista uuden käytännön luomisessa.

4.4 Tieteellisen näytön löytäminen ja valitseminen

Edellä määriteltyjen kysymysten perusteella tein lukuisia hakuja parhaan mahdollisen evidenssin löytämiseksi. Lähdin hakemaan näyttöä laajalti, koska halusin tutustua kaikkiin mahdollisiin tietokantoihin, jotka palvelevat näyttöön perustuvien käytäntöjen luomista ja toteuttamista. Aloitin tiedonhaun nimenomaan tätä varten luoduista tietokannoista. Nämä tietokannat tarjosivat erittäin vahvaa näyttöä, mutta hyvin eksakteista toimenpiteistä. Tietokannat ovat selvästi vasta kehitysvaiheessa ja moni systemaattinen tutkimuskatsaus osoitti tuloksenaan lähinnä lisätutkimuksen tarpeen. Usein tutkimusten tuloksina oli vain toteamus, että näyttöä vaikuttavuudesta ei voida varmasti osoittaa, mutta ei myöskään voida todeta toimenpiteellä olevan haitallisia vaikutuksia. Tulevaisuudessa nämä tietokannat tulevat palvelemaan sosiaalityön kehittämistä kohti näyttöön perustuvaa käytäntöä.

Näyttönä sovellettavia tieteellisiä artikkeleita ja systemaattisia tutkimuskatsauksia löytyi varsin hyvin *Journal of Evidence-Based Social Work* ja *Journal of Social Work Practice* julkaisuista. Näistä löytyi mielenkiintoista näyttöä, jonka implementointi aikuissosiaalityöhön olisi myös tutkimuksen arvoista, mutta ne eivät palvelleet valitsemaamme kysymystä eivätkä lähestymistapaa. Tässä tapauksessa olimme päättäneet lähteä hakemaan näyttöä valittuun kysymykseen.

Suomalaista tutkimusta ja näyttöä tuntui aluksi löytyvän vähän. Lopulta muutamia näytöksi sovellettavia julkaisuja kuitenkin löytyi. Niiden toteutus ja näyttö eivät vastanneet näytön hierarkian mukaista ”kultaista standardia”, mutta hyödyllisyys valitsemamme lähestymistavan kannalta oli merkittävää.

Tein hakuja seuraavista lähteistä:

- Campbell Collaboration – kansainvälinen tutkimusverkosto
- SCIE – Social Care Institute for Excellence
- EPPI-centre - The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre
- Socialstyrelsensin sähköiset aineistot osoitteessa:
<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik> (viitattu 20.3.2011)
- Journal of Evidence-Based Social Work
- Journal of Social Work Practice

- THL – julkaisut
- LINDA – yliopistokirjastojen yhteistietokanta
- NELLI – tiedonhakuportaali
- Google – eri hakusanoilla ja yhdistelmillä

Parhaan mahdollisen evidenssin löytäminen määriteltyihin kysymyksiin ei ollut helppoa. Ilmeni, että koulunkäyntiin liittyviä tutkimuksia (hakusanat fin/eng: opiskelija, opintojen viivästyminen, opintojen keskeytyminen, oppimisvaikeudet, oppilashuolto) löytyy valtavasti, mutta suurin osa niistä käsittelee peruskouluikäisiin liittyviä asioita. Toisaalta tutkimukset lähestyivät ongelmaa täysin pedagogisesta näkökulmasta. Mielenterveydellisten ongelmien (mielenterveys, masennus, paniikkihäiriö, keskittymisvaikeudet, motivaatio-ongelmat) kautta hakiessa vastaan tuli terveydenhuollon tai lääketieteen näkökulmasta lähestyviä tutkimuksia, joille oli vaikea löytää liittymäkohtaa sosiaalityöhön. Ikäryhmään (nuoret aikuiset, 18-25-vuotiaat, nuorten palvelut) kohdistuneet haut tuottivat laihimmat tulokset. Valittu ikähaarukka on hyvin rajattu. Useimmat selkeästi tähän ikäryhmään kohdistuneet tutkimukset keskittyivät päihdeongelmiin ja nuorisotyöttömyyteen.

Näiden hakujen tuloksettomuus osoitti positivistisen lähestymistavan, jossa tarkasti määritellylle interventiolle haetaan vahvaa evidenssiä, olevan tässä meidän valitsemassa kysymyksenasettelussa mahdollon. Varmoja vastauksia esitettyihin kysymyksiin ei ollut tarjolla. Mikäli olisimme halunneet lähestyä tätä kysymystä positivistisesta lähestymistavasta käsin, olisi meidän täytynyt aloittaa koeasetelmaan perustuvat tutkimukset valitulle asiakasryhmälle. (Gray, Plath & Webb 2009, 53-54.)

Tarkoituksemme oli luoda uusi käytäntö, joka palvelisi asiakastyötä yleisemmällä tasolla ja suuremmalle asiakasryhmälle. Tarkoituksenmukaista oli siten siirtyä etsimään uuden käytännön kannalta hyödyllistä näyttöä. Näyttöä, jota voisimme soveltaa asiakastyön kehittämisessä. Tämä siirtyminen muutti näyttöön perustuvan käytännön luomisprosessin kohti pragmaattista lähestymistapaa. Etsinnän aikana hyväksyin sen, että varmoja vastauksia ei ole mahdollista löytää. Hyödyllistä näyttöä eri menetelmien vaikutuksista olisi kuitenkin mahdollista yhdistää kokemuksiin ja asiantuntijuuteen. Tämän yhdistelmän avulla voisimme luoda uutta käytäntöä, joka voidaan osoittaa perustuvan tutkittuun evidenssiin. (Gray, Plath & Webb 2009, 60-63.)

Sosiaalityöhön soveltuvia käytäntöjä tai toimintamalleja valittuun kysymykseen lopulta löytyi. Toimiviksi osoitetut käytännöt jakautuivat kolmeen kategoriaan. Ensinnä vastaan

tulivat palveluohjausta käsittelevät tutkimuskatsaukset, jota osasin odottaakin. Palveluohjausta toteutetaan yksikössämme tällä hetkellä ja se on ollut ajankohtainen aihe sosiaalityön areenoilla Suomessa viime vuosina. Tutuus ohjasi suuntaamaan tiedonhakuani tätä kohti. Toisena toimintalinjana nousi esiin ratkaisukeskeinen sosiaalityö. Sen tuloksista löytyi näytön hierarkian mukaisesti vahvaa evidenssiä. Kolmanneksi toimintalinjaksi muodostui sosiaalinen kuntoutus, josta löytyi suhteellisen vahvaa näyttöä.

Seuraavaksi esittelen näihin kolmeen toimintalinjaan jakautuvat tutkimukset, jotka toimivat tutkittuna evidenssinä toimivista ja mahdollisista uusista käytännöistä aikuissosiaalityöhön. Esittelen evidenssistä sekä oman arvioni että yhdessä tehtyjen ryhmätöiden tulokset. Käsittelen kaikki tutkimukset ja tutkimuskatsaukset systemaattisesti. Esittelen kaikista lyhyesti tutkimuksen tavoitteen, kohteen tai kohderyhmän, käytetyn tai tutkitun menetelmän, osoitetut vaikutukset ja arvioni näytön vahvuudesta näytön hierarkian mukaisesti. Ryhmätöissä on keskitytty toimiviin elementteihin ja osoitettuihin vaikutuksiin.

4.5 Näytön kriittinen arviointi

Toisen tapaamisen tavoitteena oli käydä yhdessä läpi keräämäni näyttö kolmesta toimivasta käytännöstä tai toimintatavasta. Nämä kolme kokonaisuutta olivat palveluohjaus, ratkaisukeskeinen sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus. Esittelin alkuun kerätyn aineiston ja sen hakemiseen liittyneet haasteet.

Olin suunnitellut aineistoon tutustumistavaksi ryhmätyöt. Jakauduimme kolmeen ryhmään, jotka tutustuivat aina yhteen kokonaisuuteen. Ryhmille oli varattu noin tunti aikaa tutustua annettuun aineistoon. Tässä ajassa ryhmän tuli poimia julkaisuista kyseisen käytännön toimivia elementtejä ja osoitettuja vaikuttavuuksia. Aineistoon tutustumiseen varattu aika osoittautui lyhyeksi ja tilanne koettiin tulkintani mukaan haastavaksi. Tästä huolimatta ryhmät saivat poimittua oleellisia asioita ja pääsimme arvioimaan kerättyä näyttöä.

Yksi ryhmistä lähti tosin pohtimaan heille annettua aihetta omien kokemusten kautta perehtymättä annettuun aineistoon. Uskon tämän johtuneen siitä, että kyseisen ryhmän jäsenille kyseinen käytäntö oli ennestään hyvin tuttu ja heillä oli siitä huomattavan paljon

omia kokemuksia. Tämä ei millään tapaa haitannut prosessin etenemistä, mutta osoitti mielestäni kuinka vahvasti omat kokemukset vaikuttavat sosiaalityön kehittämiseen. Omat kokemukset kehittämisen välineenä ohittivat tutkimusnäytön, vaikka erikseen ohjeistin hakemaan vastauksia annetusta aineistosta, johon niitä oli tiivistetty. Tämä on mielestäni mielenkiintoinen havainto, joka tukee tulkintaa, että sosiaalityön kehittäminen ja toteuttaminen perustuvat pitkälti työntekijöiden aiempaan koulutukseen, mielipiteisiin ja kokemuksiin. Näyttöön perustuvissa käytännöissä kehittämisen ja toteuttamisen lähtökohtana on ajankohtainen ja paras mahdollinen tutkimusnäyttö. Näyttöön perustuvia käytäntöjä luotaessa ei ole tarkoituksena ohittaa työntekijöiden kokemuksia, vaan muuttaa asetelmaa. Kokemukset eivät toimi lähtökohtana, vaan ne toimivat välineenä, jolla tutkimusnäyttö sovelletaan ammatilliseen kontekstiin.

Alla on esitelty ryhmien keräämät keskeiset elementit ja vaikuttavuudet. Jokaisen kohdan aluksi on esitelty oma arvioni valituista aineistoista näyttöön perustuvia käytäntöjä määrittävän teorian näkökulmasta. Valitsin mukaan jokaisesta menetelmästä tutkimusnäyttöä, joka olisi kriittisesti arvioitua, eli systemaattisia tutkimuskatsauksia ja meta-analyysejä. Yksikin hyvä systemaattinen katsaus yhdestä menetelmästä olisi mielestäni ollut riittävä, mutta täydensin aineistoa myös toisella, jonka tarkoituksena oli tuoda lisää tietoa itse menetelmästä ja sen soveltamisesta.

PALVELUOHJAUS

Sanna Blomgren (2005): Toimivia palveluohjauksen elementtejä etsimässä? – Kirjallisuuskatsaus suomalaisista palveluohjaustutkimuksista.

Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli löytää palveluohjauksen toimivia elementtejä. Katsauksen kohteena oli Suomessa tehdyt palveluohjaustutkimukset ja selvitykset. Tieteelliset standardit täyttäviä tutkimuksia löytyi vähän, mutta mukana oli yksi kontrolloituun koeasetelmaan pohjautuva tutkimus. Tutkimus on toteutettu sähköisellä tiedonhaulla.

Katsauksen yhteenvedossa ei ole arvioitu palveluohjauksen vaikuttavuutta. Yhteenvedossa on listattu useammassa kuin yhdessä tutkimus- tai kehittämishankkeessa esiin nousseita toimivia elementtejä palveluohjauksesta. Tämä kirjallisuuskatsaus ei puutteellisen yhteenvedon takia tarjoa kovin vahvaa näyttöä. Se kuitenkin osoittaa palveluohjauksen sisältävän useammallekin asiakasryhmälle toimivia osioita.

Kaija Hänninen (2007): Palveluohjaus – Asiakslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin.

Stakesin julkaiseman raportin tavoitteena on ollut kerätä yhteen Suomessa tehtyä palveluohjaukseen liittyvää kehittämistyötä. Julkaisun toisen osan systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on keskitytty palveluohjauksen arvioituihin tuloksiin ja vaikuttavuuteen.

Katsaus osoittaa palveluohjauksella olevan positiivisia vaikutuksia asiakkaisiin riippumatta siitä, millä sosiaali- ja terveydenhuollon alueella sitä toteutetaan.

Katsauksen näyttö on vahvaa, koska se on toteutettu SCIE:n ja EPPI-centre – tutkimuskeskusten ohjeiden mukaan. Katsaus on tehty ajatuksella, että sitä voisi hyödyntää näyttöön perustuvaa käytäntöä luotaessa.

Ryhmä 1

Palveluohjauksen toimivat elementit

- Palveluiden yhteensovittaminen
- Eri toimijoiden todellinen yhteistyö
- Kokonaisnäkemys asiakkaan tilanteesta (välitetään / välittyy viranomaisille)
- Nuoren saattaminen palveluiden piiriin (konkreettisuus)
- Aikaa asiakkaalle

Vaikuttavuus

- Asiakkaan näkökulma
  - o Omatoimisuuden lisääntyminen
  - o Itsetunnon kohentuminen
  - o Oppii hoitamaan itse asioita
- Organisaation näkökulma
  - o Järkeistäminen
  - o Päällekkäisyyksien poistaminen
  - o Työvoimaresurssien säästäminen

RATKAISUKESKEINEN SOSIAALITYÖ

Kim (2008): Examining the Effectiveness of Solution-Focused Brief Therapy: A Meta-Analysis

Meta-analyysin tavoitteena oli arvioida ratkaisukeskeisen lyhytterapian vaikuttavuutta. Meta-analyysiin oli valittu 22 tutkimusta, joista puolet oli toteutettu koeasetelmaa ja puolet kvasikokeellista asetelmaa käyttäen. Suurin osa tutkimuksista oli toteutettu Yhdysvalloissa.

Meta-analyysin osoittaa ratkaisukeskeisellä lyhytterapialla olevan pieniä, mutta positiivisia vaikutuksia. Näytön hierarkiassa tällainen näyttö on vahvaa, koska koeasetelmista saatu näyttö on meta-analyysin avulla kriittisesti arvioitua.

Työyksikkömme toimenkuvaan ei kuitenkaan kuulu terapiapalveluiden tuottaminen, joten tätä näyttöä oli tarkoituksenmukaista täydentää tutkimusnäytöllä, joka liittyisi paremmin työyksikkömme ammatilliseen kontekstiin.

Sundman (1997): Solution-Focused Ideas in Social Work

Peter Sundman toteutti mielenkiintoisen koeasetelmaan perustuvan tutkimuksen Helsingin sosiaalivirastossa 1990-luvun laman ollessa pahimmillaan. Hän tutki ratkaisukeskeisten ideoiden käyttämistä ja niiden vaikuttavuutta sosiaalitoimistossa toteutettavassa asiakastyössä. Sundmanin tutkimuksessa osa sosiaalityöntekijöistä koulutettiin käyttämään asiakastyössään ratkaisukeskeisiä ideoita. Vertailuryhmänä toimivat loput yksikön työntekijöistä, jotka eivät saaneet kyseistä koulutusta.

Sundman vertaili asiakkailta ja työntekijöiltä kerättyä aineistoa ja pystyi osoittamaan ratkaisukeskeisellä sosiaalityöllä olevan positiivisia vaikutuksia. Positiivisina vaikutuksina hän osoitti parantuneen työntekijä-asiakas –suhteen sekä asiakkaiden olevan tyytyväisempiä asetettuihin tavoitteisiin ja sitoutuneempia ongelmanratkaisuun.

Tämä koeasetelmasta saatu näyttö on suhteellisen vahvaa näytön hierarkian mukaan, vaikka siinä on puutteita (esim. ryhmät eivät olleet satunnaistettuja ja siten erosivat toisistaan jossain määrin). Tämän toimintatutkimuksen kannalta tämä tutkimusnäyttö on erittäin käyttökelpoista, koska se on toteutettu työyksikköämme vastaavassa sosiaalitoimistossa. Näin ollen menetelmä on osoitettu toimivaksi vastaavassa ammatillisessa kontekstissa.

Ryhmä 2

Toimivat elementit

- Katse eteenpäin tulevaan, ei ryvetä vanhassa
- Huomioidaan asiakkaan vahvuudet ja voimavarat
- Asiakaslähtöisyys, asiakas asiantuntijana
- Asetetaan vain muutama saavutettavissa oleva tavoite, joista yhteinen näkemys
- Oikeilla kysymyksillä asiakas oivaltaa tilanteensa

Heikkoudet

- Ylioptimistisuus
- Epärealistisuus
- Monimutkaisissa ongelmissa on vaikea uskoa yksinkertaisiin ratkaisuihin
- Rajoitteet sosiaalityössä: lastensuojelu, rakenteelliset ongelmat, vain yksilön näkökulma

Vaikuttavuus

- Asiakkaan sitoutuneisuus ongelman ratkaisuun parani
- Työntekijä – asiakas –suhde positiivisempi asiakkaan asiaan
- Henkilökohtaisempi suhde
- Keskittyminen yhdessä nähtyihin ongelmiin
- Asiakkaan oma vastuunkanto kasvoi / työntekijän rooli pieneni
- Työntekijän positiivisempi asenne tuki asiakasta
- Tavoitteet asiakkaan itse asettamia, yhdessä hyväksytyjä ja laajempia

SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Hinkka, Koivisto & Haverinen (2006): Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista

Stakesin julkaiseman katsauksen tavoitteena on ollut selvittää sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja, yhteistyörakenteita ja tiedossa olevia vaikutuksia. Katsauksen aineistona toimivat 20 tietyt sisäänottokriteerit täyttävää arviointiraporttia tai kehitysprojektin raporttia. Nämä ovat lähinnä laadullisia arviointeja kuntouttavan sosiaalityön tai sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta.

Katsaus osoittaa sosiaalisella kuntoutuksella olevan pääasiassa positiivisia vaikutuksia. Katsauksen merkittävimpana havaintona on se, että yksittäisten työmuotojen vaikuttavuudesta

ei voida tehdä päätelmiä, mutta erilaisten työmuotojen yhdisteleminen on keskeistä positiivisten vaikutusten saavuttamiseksi.

Katsauksen näyttö on käyttökelpoista, koska se on pyritty toteuttamaan SCIE:n ja EPPI-centre –tutkimuskeskusten ohjeiden mukaan. Kerätty aineisto ei täyttänyt systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kriteereitä, joten siksi tutkijat ovat päätyneet kartoittavaan kirjallisuuskatsaukseen. Vaikka katsaus ei ole systemaattinen ja katsaukseen sisällytetyt tutkimukset eivät perustu satunnaistettuihin koasetelmiin, on laadullisten tutkimusten arviointi sosiaalityön käytäntöjen kehittämisen kannalta perusteltua.

Karjalainen, Blomgren (2004): Oikorata vai Mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille

Stakesin arviointiryhmä FinSocin julkaisema arviointiraportti sosiaalisesta kuntoutuksesta esittelee Nuotta-projektin lähtökohtia, arviointia sekä hankkeen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Arviointimenetelmä on toiminut realistinen arviointi. Projektin kohderyhmänä olivat nuoret aikuiset (17-24 –vuotiaat), joten se vastasi tältä osin hyvin meidän valitsemaa kohderyhmää.

Arviointitutkimus ei ole korkealla näytön hierarkiassa. Tämä tutkimus voidaan katsoa ryhmäasetelmaksi tai laadulliseksi tutkimukseksi, jossa on pyritty osoittamaan arvioidussa projektissa aikaansaatuja positiivisia asiakasmuutoksia. Tulosten validius ja yleistettävyyys eivät ole kovin vahvaa, mutta se tarjoaa tähän toimintatutkimukseen kuitenkin tarpeellista tietoa toimenpiteiden toteuttamisesta. Tämä tutkimus toimiikin siten käytännön ohjenuorana (practice guideline). Käytännön ohjenuora lisää ymmärrystä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta, vaikka ei itsessään ja pelkästään toimisi riittävänä näyttönä. Ohjenuoran vahvuus ja käyttökelpoisuus nousee esiin implementoitaessa uutta käytäntöä. (Corcoran & Vandiver 2006, 61-62.)

Ryhmä 3

Toimivia elementtejä

- Sisältää psykososiaalisen työn, suunnitelmallinen työskentelymalli, työllistämisen tukitoimet, moniammatillinen työ, verkostoyhteistyö
- Työskentely yhdessä! Rajojen ylittyminen
- Työrukkanen (*konkreettinen työ*)
- Tiivis, pitkäjänteinen työskentely
- Yksittäisten työmenetelmien vaikuttavuudesta ei voi tehdä päätelmiä. Sosiaalisen kuntoutuksen eri työmuotojen yhdistäminen on vaikuttavinta.

Vaikuttavuus

- Vastuunoton lisääntyminen
- Elämänlaadun parantuminen
- Sosiaalisten taitojen karttuminen
- Itsetunnon kohentuminen

4.6 Työntekijöiden kokemukset ja asiantuntijuus

Kolmannella tapaamiskerralla tavoitteena oli kerätä yksikköemme työntekijöiden asiantuntijuus ja kokemukset, jotka liittyvät kyseessä olevan asiakasryhmän kanssa työskentelyyn. Asiantuntijuuden ja kokemusten keräämisen tavoitteena näyttöön perustuvan käytännön luomisessa on pohtia, mitä edellytyksiä ja mahdollisuuksia työyhteisöllämme on toteuttaa aiemmin valitsemiamme toimintatapoja. Kokemukset onnistuneista asiakastapauksista vahvistavat tutkittua näyttöä kyseisen toimintatavan soveltamisesta asiakastyössä. Koulutuksesta ja työkokemuksesta saatu asiantuntemus auttaa hahmottamaan, millaisille asiakkaille ja missä vaiheessa valittuja toimintatapoja tulisi soveltaa.

Asiantuntemuksen ja kokemusten keräämistä varten olin pyytänyt osallistujia miettimään onnistuneita asiakastapauksia. En ollut valinnut mitään erityistä työskentelytapaa tälle tapaamiselle. Kävimme läpi esiin nousseita asiakastapauksia vapaasti keskustelemalla. Yksittäisiä asiakastapauksia nousi esiin vain muutamia. Keskustelu pysyi enimmäkseen asiakkaiden osalta yleisellä tasolla, ongelmaan liittyvissä rakenteellisissa asioissa sekä menetelmien soveltamiseen liittyvissä asioissa. Tein keskustelusta muistiinpanoja, jotka

ensivilkaisulla tapaamisen jälkeen vaikuttivat täydelliseltä sekamelskalta. Tapaamisen edetessä kirjatut muistiinpanot eivät muodostaneet alkuun loogista kokonaisuutta, koska keskustelu eteni vapaasti ja ilman selvää rakennetta. Tarkemmin niihin perehtymällä ja itsereflektoimalla tapaamisen kulkua ja käytyä keskustelua pystyin kuitenkin muodostamaan kolme kokonaisuutta, jotka on esitelty seuraavaksi.

Ensimmäiseen laatikkoon kokosin huomiot, jotka liittyivät opintojen onnistumisen edellytyksiin, esteisiin ja rajoitteisiin. Kattava ja perusteellinen alkuarviointi koettiin asiakastyön onnistumisen kannalta ratkaisevaksi. Opintoihin keskittyminen vaatii riittävän hyvät olosuhteet. ”Perusasioiden” kuntoon laittamista korostettiin erityisesti. Perusasioilla tarkoitetaan tässä yhteydessä asumiseen, taloudelliseen ja perhetilanteeseen liittyviä asioita. Aktiivinen kriisitilanne (häätöuhka, epäselvä taloudellinen tilanne, erotilanne) vie pohjan opintojen suorittamiselta. Näiden asioiden järjestyminen ennen opintojen alkua koettiin tärkeäksi, koska ensimmäiset kuukaudet opintojen alkaessa vaikuttavat oleellisesti opintojen suorittamiseen jatkossa.

Opintojen edellytykset, esteet ja rajoitteet

- Asiakkaan resurssit opiskeluun tulee arvioida realistisesti
  - o Onko ala oikea?
  - o Onko oppilaitos ja/tai koulutustaso oikea?
  - o Onko oikea aika opiskelulle?
- ”Perusasiat” oltava kunnossa tai järjestettävä kuntoon ennen opintojen aloittamista
  - o Asuminen
  - o Taloudelliset asiat
  - o Perhetilanne
  - o Päihteet, rikokset / tuomiot
- Taloudelliset edellytykset opintojen ajaksi selvitettävä
  - o Toimeentulotuella tukeminen
  - o Työttömyysturvalla opiskeleminen
- Opiskeluun vaikuttavien tekijöiden huomioonottaminen
- Esteiden raivaaminen
  - o Oppimisvaikeudet / mukautetut opinnot
- Vahvuuksien korostaminen

Tämän ensimmäisen laatikon asiat tulkitsemisen liittyvän selvimmän sosiaaliseen kuntoutukseen. Syrjäytymisvaarassa tai syrjäytyneiden nuorten saaminen koulutukseen tai

työmarkkinapolulla vaatii usein pitkäjänteistä sosiaalista tukemista (Karjalainen & Blomgren 2004,3). Työntekijöiden kokemukset tukevat arvioimaamme näyttöä, jonka mukaan eri työmuotojen yhdisteleminen riittäväksi palvelukokonaisuudeksi tuottaa positiivisia vaikutuksia ja luo siten pohjaa esimerkiksi opintojen onnistumiselle (Hinkka, Koivisto & Haveri 2006, 5).

Toiseen laatikkoon keräsin opiskelut aloittaviin tai opintojen alkuvaiheessa oleviin asiakkaisiin liittyvät huomiot. Kuten jo moneen kertaan on todettu, toimeentulotukiasiakkaana olevien opiskelijoiden lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Kouluaste, kognitiiviset resurssit ja sosiaaliset voimavarat vaihtelevat suuresti. Tähän olen kerännyt huomioita ja toimenpiteitä, jotka on hyvä ottaa huomioon erilaisista lähtökohdista huolimatta. Erilaiset lähtökohdat on siis joka tapauksessa otettava huomioon, mutta niiden ei tarvitse estää yleisten toimintamuotojen pohtimista. Opiskelumotivaation vahvistaminen, opintoihin tutustuminen ja oikean koulutusmuodon etsiminen on tärkeää kaikille opiskelijoille. Tässä kohdassa olemme pohtineet kohderyhmällemme mahdollisia erityisiä toimenpiteitä ja huomioon otettavia asioita.

Erilaiset lähtökohdat

- Toisen asteen opiskelijoiden ja korkeakoulutason opiskelijoiden ongelmissa ja palvelutarpeissa on suuria eroja
- Yksilölliset tilanteet ja olosuhteet hyvin erilaisia

Aloittavat opiskelijat

- Motivointi
- Opintoihin valmistautumien
  - o Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan avulla
  - o Tutustumalla tulevaan oppilaitokseen
  - o Ammattistartti / Balanssi-kurssi / Comeetta-ryhmä
- Sopivan koulutusmuodon löytäminen
  - o Päiväopinnot
  - o Työvoimapoliittiset koulutukset
  - o Oppisopimus
- Tuki alkuvaiheessa tärkeää
- Varhainen puuttuminen ongelmiin
  - o Koulut reagoivat vasta ongelmien kasauduttua / pitkittyessä
  - o Opintojen etenemisen seuranta alkuvaiheessa tämän vuoksi tärkeää
- Ohjaaminen tarkoituksenmukaisempaan koulutukseen aikaisemmassa vaiheessa

Toisen laatikon asiat tulkitsen liittyvän sosiaaliseen kuntoutukseen ja palveluohjaukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla opinnot tulisi saada käyntiin, jolloin opintojen aloittaminen voisi toimia kuntoutuksen tavoitteena ja tuloksena. Työntekijöiden kokemuksen tulkitsen tukevan näyttöä palveluohjauksen mahdollisuuksista järjestää riittävä ja tehokas palvelukokonaisuus, joka tukee asiakasta selviytymään opinnoistaan. Palveluohjaus mahdollistaa myös tarvittavien sosiaalityön palveluiden yhdistämisen koulukäyntiin liittyviin palveluihin (esim. erityisopetus, kouluterveydenhuolto).

Kolmannessa laatikossa on kerättyä selvästi sosiaalityön käytäntöihin ja sisältöön liittyviä huomioita. Näitä huomioita mielestäni yhdistää työyksikkömme tehtävä. Yksikkömme tehtävänä on vastata toimeentulotukiasiakkaana olevien sosiaalityöstä. Tarjoamamme sosiaalityön tulisi perustua kattavaan alkukartoitukseen tai palvelutarpeen kartoitukseen ja suunnitelmalliseen muutokseen tähtäävään sosiaalityöhön.

Kokonaisvaltainen näkemys

- Sosiaalityö tarjoaa laajemman näkemyksen asiakkaan tilanteesta
- Sosiaalityö tarjoaa sekä kontrollia että tukea
- Yhteistyöpalaverit koulun kanssa ratkaisevia
- Suunnitelma

Palvelutarpeen kartoitus

- Tarvittavien palveluiden järjestäminen
- Palveluihin ohjaaminen / palveluohjaaminen
- Kuraattorien ja opinto-ohjaajien tarjoamat palvelut
- Verkostotyö
- Tuki ja kontrolli
  - o Kannustava keskustelu
  - o Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat / opintorekisteriotteet
- Psykososiaalinen tuki
  - o Nuorisosasema Klaaran palvelut
- Mielenterveyspalvelut
- Päihdepalvelut

Kokonaisvaltaisen näkemyksen muodostamisen ja suunnitelmallisen palvelukokonaisuuden järjestämisen tulkitsen liittyvän kaikkiin valitsemiimme toimintatapoihin, joista tutkimusnäyttöä löytyi. Varsinkin ratkaisukeskeisen sosiaalityön tulisi parantaa asiakkaan

sitoutumista yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin ja ongelmanratkaisuun (Sundman 1997, 159). Ratkaisukeskeinen sosiaalityö voisi siten tukea sosiaalisen kuntoutuksen ja palveluohjauksen toteuttamista.

4.7 Näytön ja kokemusten sovittaminen asiakkaiden odotuksiin ja arvoihin

Neljännän tapaamisen tarkoituksena oli sovittaa aiemmilla tapaamisilla luomamme palaset yhdeksi kokonaisuudeksi. Käytännössä tämä sovittaminen oli jo alkanut edellisessä tapaamisessa. Tavoitteena oli muodostaa yhtenäinen kokonaisuus, jonka toteuttaminen työyksikkömme ammatillisessa kontekstissa olisi mahdollista.

Tapaamisen aluksi esittelin lyhyesti yhteenvedon prosessin etenemisestä. Koska kenelläkään meistä ei ollut kokemusta näyttöön perustuvan käytännön luomisesta, tapaaminen eteni vapaasti keskustellen omalla painollaan. Kirjasin keskustelua ylös muistioon, jonka perusteella muodostin seuraavalla sivulla esitellyn uuden paikallisen näyttöön perustuvan käytännön toimeentulotukiasiakkaiden tukemiseen opintoihin tai opinnoissaan.

Muistion ja itsereflektion avulla tein havaintoja käydystä keskustelusta. Mielestäni keskustelussa otettiin huomioon valitsemamme tutkimusnäyttö. Työyhteisömme ei halunnut valita kolmesta valitusta menetelmästä yhtä, vaan yhteisymmärryksessä päätimme sovittaa kaikki kolme menetelmää asiakkaiden tukemiseksi. Kaikki kolme menetelmää liittyvät vahvasti yksikkömme nykyisiin palveluihin ja toimintatapoihin. Menetelmät eivät ole keskenään ristiriidassa, vaan tukevat joustavasti toisiaan.

Minun tehtäväksi jäi yhtenäisen mallin muodostaminen suorittamastamme prosessista ja käydyistä keskusteluista. Omasta mielestäni malli kuvastaa hyvin näiden menetelmien yhteensovittamista sekä niiden soveltamista käytännön asiakastyössä. Malli ottaa huomioon erilaisista lähtökodista ja olosuhteista tulevat asiakkaat. Työskentely asiakkaan kanssa voi lähteä mallin eri kohdista, eikä kaikkia menetelmiä ole tarpeen soveltaa kaikkien asiakkaiden kanssa.

4.8 Paikallinen näyttöön perustuva käytäntö

TOIMEENTULOTUKIASIAKKAANA OLEVIENTEN NUORTEN TUKEMINEN OPINTOIHIN TAI OPINNOISSAAN VAASAN SOSIAALITYÖN YKSIKÖSSÄ

<p>Ennen opintoja</p> <ul style="list-style-type: none"> - kattava alkuarvio - kokonaisvaltainen näkemys - asumisen, päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja toimeentulon järjestäminen - tutustuminen eri koulutusvaihtoehtoihin - siirtyminen opintoihin suunniteltua	<p>Sosiaalinen kuntoutus</p>	<p>Palveluohjaus</p>	<p>Ratkaisukeskeinen sosiaalityö</p>
<p>Aloittavat / alkuvaiheen opiskelijat</p> <ul style="list-style-type: none"> - nivelvaiheohjaus - tarvittaessa oppimisvaikeuksien selvittäminen - opiskeluun liittyvien tarpeiden ja palveluiden selvittäminen - yhteistyö koulun kanssa - varhainen puuttuminen			
<p>Opintojen aikana</p> <ul style="list-style-type: none"> - seuranta opintosuunnitelmien avulla - toimeentulotuella tukeminen vaatii opintojen etenemisen seuranta - opintosuunnitelma ja palvelusuunnitelma - tuki ja kontrolli - tarvittaessa henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatiminen yhdessä koulun kanssa			
<p>Loppuvaiheen / pitkittyneet opinnot</p> <ul style="list-style-type: none"> - realistinen arvio opintojen loppuun saattamisesta - vaihtoehtojen suoritustapojen selvittäminen - tavoitteiden asettaminen			

Toimeentulotukiasiakkaana olevien nuorten tukeminen opinnoissa ja opintoihin tulisi tämän uuden käytännön mukaan järjestää edellä esitetyn mallin mukaisesti. Kuvion vasemmalla puolella olevissa laatikoissa on esitetty opintojen eri vaiheissa huomioon otettavia seikkoja ja toimenpiteitä. Oikealla puolella olevat palkit kuvastavat vaikuttaviksi osoitettujen menetelmien ajoittumista opintojen eri vaiheisiin. Esitetty malli ottaa huomioon heterogeenisen kohderyhmän, jotka tulevat toimeentulotukiasiakkaiksi opintojensa eri vaiheissa. Heterogeenisen ryhmän ongelmat ovat myös erilaisia ja eritasoisia. Malli auttaa hahmottamaan eri menetelmien soveltamisen oikeassa vaiheessa.

Ratkaisukeskeisellä sosiaalityöllä tarkoitetaan tässä mallissa työtettä, jota käytetään asiakkaana olevien nuorten kanssa asiakastyössä. Ratkaisukeskeiseen työotteeseen kuuluu olennaisesti tavoitteiden asettaminen ja katseen suuntaaminen tulevaan. Ratkaisukeskeisen sosiaalityön on osoitettu parantavan asiakkaan sitoutumista ja keskittymistä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Työotteen avulla on voitu myös lisätä asiakkaan vastuunottamista. Ratkaisukeskeinen sosiaalityö tukee kaikissa prosessin vaiheissa ja tilanteissa olevan opiskelijan sitoutumista suunnitelmalliseen työskentelyyn kohti yhdessä asetettuja tavoitteita.

Sosiaalisen kuntoutuksen tehtävänä on rakentaa perustaa opintojen aloittamiselle ja onnistumiselle. Kattavaan palvelutarpeen kartoitukseen perustuva suunnitelmallinen, moniammatillinen ja tiivis työskentely mahdollistaa opiskelun vaatimien olosuhteiden luomisen. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan useiden työmenetelmien ja toimenpiteiden yhdistelemistä asiakkaan tarpeisiin vastaten. Yksittäisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta ei ole voitu tehdä päätelmiä, mutta eri työmuotojen yhdistelmillä on osoitettu olevan vaikuttavuutta. Sosiaalisen kuntoutuksen on osoitettu lisäävän asiakkaan sosiaalisten taitojen karttumista, itsetunnon kohoamista, elämänlaadun parantumista ja asiakkaan vastuunottoa. Nämä kaikki ovat oleellisia asioita opintojen menestyksekkääseen suorittamiseen.

Palveluohjauksen tehtävänä toimeentulotukiasiakkaina olevien nuorien tukemisessa opintoihin ja opinnoissa on palveluiden yhteensovittaminen sekä kokonaisvaltainen ja tiivis työskentely asiakkaan kanssa. Palveluohjauksen avulla luotujen asiakaskohtaisten ja räätälöityjen palvelukokonaisuuksien on osoitettu mahdollistaneen jatkopolkuja opintoihin myös kouluttamattomilla ja mielenterveyden ongelmista kärsivillä nuorilla. Palveluohjaus on helpottanut tarvittavan hoidon järjestymistä. Palveluohjauksen avulla asiakkaiden ja palveluiden kohtaamista voidaan parantaa ja olemassa olevien palveluiden vaikutuksia

voidaan tehostaa. Valitulle kohderyhmälle palveluohjauksen avulla voidaan sovittaa yhteen koulun, mielenterveyspalveluiden ja sosiaalihuollon palveluita vastaamaan yksilöllisiä tarpeita.

Vasemman puoleiset laatikot kuvastat kehitetyn mallin prosessinomaista luonnetta. Asiakastyö voi alkaa prosessin eri vaiheista, riippuen asiakkaan palvelutarpeesta. Vasemman puoleiset laatikot myös tekevät valitsemamme menetelmät konkreettisemmiksi. Tarkoituksena on tuoda esiin eri vaiheissa huomioitavat seikat sekä konkreettiset toimenpiteet, jotka valittujen menetelmien mukaan tulisi suorittaa.

Riippumatta asiakkaan lähtötilanteesta kaiken työskentelyn tulisi perustua kattavaan palvelutarpeen arviointiin. Alkuarviointi on erityisen tärkeää uusille asiakkaille. Tarpeen arviointi mahdollistaa tarkoituksenmukaisten palveluiden tarjoamisen oikealla hetkellä. Sosiaalityön tärkeä tehtävä koko ajan monimutkaistuvassa palveluviidakossa on kokonaisvaltaisen näkemyksen muodostaminen asiakkaan palvelutarpeesta.

Konkreettisiksi toimenpiteiksi mallissa mainitaan olennaisesti sosiaalityön käytäntöihin ja sisältöihin kuuluvat palvelutarpeen arviointi, kokonaisvaltaisen näkemyksen muodostaminen, tavoitteiden asettaminen, tarvittavien palveluiden järjestäminen tai niihin ohjaaminen, suunnitelmallinen työskentely kohti muutosta, seuranta sekä tuki ja kontrolli. Tarkoituksena ei ollut keksiä uusia mullistavia menetelmiä. Uuden käytännön tavoitteena on luoda systemaattinen malli, johon valittujen menetelmien on osoitettu olevan vaikuttavia. Uuden käytännön vahvuutena on työskentelyn suunnittelun helpottuminen, tehostuminen ja eettisesti vahvempi perusta. On eettisesti kestävämpää tarjota asiakkaille tutkimusnäytön vahvistamia menetelmiä kuin pelkästään omaan kokemukseen perustuvia toimintatapoja.

4.9 Toimintatutkimuksen yhteenveto

Tämä toimintatutkimus on ollut mielenkiintoinen matka kohti näyttöön perustuvien käytäntöjen olemuksen ja arvon ymmärtämistä. Näyttöön perustuvat käytännöt ovat olleet kuin uusi navigaattori, jonka kaikkia ominaisuuksia ei vielä matkan alkaessa ymmärtänyt. Karttana tällä matkalla on toiminut sosiaalityön tutkimus, aikuissosiaalityön arki, asiakkaiden ongelmat ja arvot sekä sosiaalityöntekijöiden ammattitaito. Nämä pysyivät vankkumattomina

paikoillaan, vaikka reitti muuttuikin matkan varrella. Matkan varrella on täytynyt useaan otteeseen pysähtyä lukemaan ohjekirjaa ja kysymään neuvoa; välillä on täytynyt miettiä, mikä se lopullinen päämäärä oikeastaan olikaan. Mutta kuten usein pitkillä reissuilla on tapana, matka päämäärään on usein päämäärää tärkeämpi.

Tämän tutkimuksen tärkeimpänä tuloksena voin todeta, että näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen tarjoaa sosiaalityölle keinon rakentaa tutkimukseen perustuvia ja eettisesti kestäviä palvelukokonaisuuksia. Tutkimuksen aikana tekemäni havainnot tukevat olettamusta, että sosiaalityön käytäntöjen kehittäminen pohjautuu pitkälti sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen ja aiempiin kokemuksiin. Näyttöön perustuva käytäntö tarjoaa systemaattisen mallin kehittämislle ja vaatii sosiaalityöntekijöiltä päätöksentekoprosessin tietopohjan laajentamista tutkittuihin vaikutuksiin. Pragmaattinen lähestymistapa näyttöön perustuvaan käytäntöön muuttaa sosiaalityöntekijöiden asiantuntemuksen ja kokemusten asemaa päätöksentekoprosessissa. Asiantuntemus ei tällöin toimi päätöksenteon tietopohjana, vaan siitä tulee väline, jolla tutkittua näyttöä hyödynnetään.

Aloitin tämän tutkimuksen suunnittelun perehtymällä teoreettisena viitekehyksenä toimineeseen teoriaan näyttöön perustuvasta käytännöstä. Teoriakirjallisuutta ja artikkeleita löytyi mielestäni riittävästi. Aiheesta ei ole tutkimusta ja kirjallisuutta vielä pitkältä aikaväliltä, koska teoria on suhteellisen nuori. Tämän ansiosta kaikki kirjoitettu on kuitenkin ajankohtaista. Näyttöön perustuvaa käytäntöä on tutkittu Suomessa hyvin vähän, mutta kansainvälisiä tutkimuksia löytyy jo hyvin.

Näyttöön perustuva käytäntö voidaan määritellä kahdella tapaa. Se voi olla käytäntö, jonka vaikuttavuus on osoitettu vahvan tutkimuksellisen näytön avulla. Toisaalta näyttöön perustuvaa käytäntöä voidaan pitää myös päätöksentekoprosessina, jossa paras saatavilla oleva tutkimusnäyttö integroidaan sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen avulla asiakkaan arvoihin ja odotuksiin sopivaksi. Ensin mainittu lähestymistapa on luonteeltaan positivistinen. Tarkoituksena on osoittaa kliinisten tutkimusten ja mitattavissa olevien määreiden kautta tarkkaan rajattu interventio vaikuttavaksi. Näyttöön perustuvan käytännön mieltäminen päätöksentekoprosessiksi on pragmaattinen lähestymistapa kyseessä olevaan teoriaan.

Tämän toimintatutkimuksen aikana pragmaattinen lähestymistapa näyttöön perustuvaan käytäntöön valikoitui käyttökelpoisimmaksi tavaksi hyödyntää tätä menetelmää aikuissosiaalityön arjessa. Näyttöön perustuvat käytännöt toimivat päätöksentekoprosessina,

jossa asettamaamme vastattavissa olevaan kysymykseen haettiin paras mahdollinen saatavilla oleva näyttö eri käytännöistä.

Päätöksentekoprosessin tuotoksena ei valikoitunut lopulta yhtä käytäntöä, joka vastaisi esittämäämme kysymykseen. Lopputulokseksi muodostui palvelukokonaisuus, joka sisälsi kolme suhteellisen vahvalla näytöllä vaikuttavaksi osoitettua käytäntöä. Tämä mielestäni kertoo sosiaalityön luonteesta ja todellisuudesta. Sosiaalityölle on ominaista moniulotteiset ja alati muuttuvat inhimilliset tilanteet ja olosuhteet. Positivistista näkökulmaa on kritisoitu nimenomaan inhimillisten ongelmien kaventamisesta mitattaviksi määreiksi. Käyttämämme pragmaattinen lähestymistapa tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja käyttää positivistisesti vaikuttaviksi osoitettuja käytäntöjä asiakastilanteisiin. Muodostamamme palvelukokonaisuus tarjoaa sosiaalityöntekijälle kolmen menetelmän valikoiman. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on käyttää omaa asiantuntemustaan valitessaan oikea menetelmä, joka vastaa myös asiakkaan arvoja ja odotuksia.

Toimintatutkimusprosessin edetessä tekemämme valinnat ohjasivat tutkimuksen kohti pragmaattista lähestymistapaa näyttöön perustuvaan käytäntöön. Koska käytimme niin sanotusti valmiiksi vaikuttaviksi osoitettuja käytäntöjä, ei analyysissä tarvinnut kiinnittää niinkään huomiota itse näytön tuottamiseen. Tehtäväksemme jäi kriittisesti arvioida valitsemiemme tutkimusten näyttöä. Tutkimuksellisesti vahvan näytön tuottaminen, osoittaminen ja arvioiminen ovat keskeinen osa näyttöön perustuvaa käytäntöä. Alusta alkaen selkeänä rajauksena tälle tutkimukselle oli valinta käyttää valmiita tutkimuksia näyttönä. Tutkimuksellisesti vahvan näytön tuottaminen, esimerkiksi koeasetelmaa käyttäen, ei olisi ollut realistista huomioon ottaen tutkimuksen aikataulu ja laajuus.

Toimintatutkimus valikoitui tutkimusstrategiaksi, koska tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia nimenomaan prosessia, jota ei tällä hetkellä vielä ollut käynnissä. Havaintoja tehdäkseen oli käynnistettävä itse havaintoja tuottava prosessi. Toimintatutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa tutkijalla on aktiivinen rooli. Tämä aiheutti monesta muusta tutkimusmenetelmästä poikkeavan haasteen, missä oli suunniteltava sekä toimintaa että sen havainnointia. Tätä kuvastaa edellä mainittu vertaus matkaan lähdöstä. Oli lähdettävä matkalle, jonka määränpää ei ollut selkeä ja jonka reitti muuttui matkan varrella.

Suurimpana haasteena itselleni toimintatutkijana oli tutkijan ja osallistujan roolin erottaminen. Tarkoituksena oli tutustua uuteen lähestymistapaan ja osallistujille vieraaseen teoriaan. Koska itse jouduin perehtymään aiheeseen syvemmin, en voinut välttää asiantuntijan tai konsultin

rooliin astumista. Tavoitteeni oli kuitenkin toimia yhtenä ryhmän jäsenenä, jonka panos olisi yhtä arvokas kuin kaikkien muidenkin. Prosessin suunnittelu ja vetäminen kuului minulle, joten en voinut välttää prosessin johdattelua täysin. Tietyissä kohtaa mieleni teki ohjata prosessia vastaamaan selvemmin teoriakirjallisuuden malleja. Tätä pyrin erityisesti välttämään, koska tutkimuksen ei ollut tarkoitus olla teoriaa testaava.

Toimintaprosessi tuotti runsaasti aineistoa tutkimusta varten, kuten materiaalia tutkitusti vaikuttavista käytännöistä, niiden prosessoinnista tehtyjä havaintoja, ryhmätyönä tekemämme muistiot ja yhteenvedot sekä hahmottelemamme palvelukokonaisuus. Tekemäni havainnot tästä aineistosta ja itse prosessista lopulta muodostivat tutkimusaineiston. Valitun tutkimusstrategian takia oli järkevintä kuljettaa prosessin tuotoksena muodostuvaa tutkimusaineistoa ja analyysiä rinnakkain. Tämän tutkimusvalinnan tavoitteena oli korostaa tutkimuksen prosessimaista luonnetta, parantaa luettavuutta ja auttaa paikantamaan analyysi tekemiini havaintoihin.

Kirjallisena aineistona tutkimuksessa toimi valitut tutkimukset kolmesta eri sosiaalityön käytännöstä. Valitsin kaikista kolmesta käytännöstä kaksi parhaiten näytön hierarkian mukaan arvottuvaa. Odotin löytäväni kansainvälisiä systemaattisia tutkimuskatsauksia eri käytännöistä, jotka olisivat käyttökelpoisia valitsemaamme ongelmaan. Tämä osoittautui kuitenkin vaikeaksi, koska systemaattisiin tutkimuskatsauksiin erikoistuneet tietokannat ovat vielä kovin suppeita. Tutkimuskatsaukset kohdistuvat tiukasti rajattuihin kysymyksiin, jotka eivät palvelleet tavoitettamme. Yllätyksekseni kotimaista tutkimusta löytyi. Stakesin (nykyinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) julkaisemana löytyi käyttökelpoisia tutkimuskatsauksia, jotka oli luotu nimenomaan palvelemaan näyttöön perustuvan käytännön soveltamista. Mielenkiintoisin löydös oli koasetelmaan perustuva tutkimus, joka oli toteutettu työyksikköämme vastaavassa ympäristössä. Näin ollen käyttämämme tutkittu näyttö oli lopulta vahvempaa kuin ennen tutkimusta osasin odottaa. Odotin suurimmaksi kompastuskiveksi tutkimuksessa tutkitun näytön löytymisen, mutta pelko osoittautui turhaksi.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimus lähti liikkeelle omasta mielenkiinnostani vaikuttavuustiedon hyödyntämiseen. Miten sosiaalityön palveluiden merkitystä voitaisiin perustella vakuuttavammin? Lähestymistapani oli jälkepäin tarkasteltuna poliittinen lähestymistapa näyttöön perustuvaan käytäntöön sosiaalityössä. Halusin pystyä perustelemaan poliittisille päättäjille ja rahoittajille marginaalisen ryhmän eli sosiaalityön asiakkaiden tarvetta palveluille (vrt. Gray, Plath & Webb 2009, 64-65). Muodostamamme palvelukokonaisuus palvelee tätä tarkoitusta, koska pystymme perustelemaan sen vaikuttavuustiedon avulla. Mikäli palvelukokonaisuus ohjaa jatkossa yksikön kouluttautumista kohti valittuja menetelmiä, on se toteuttanut tavoitteen muuttaa sosiaalityön käytäntöä yksikössämme. Postmodernia lähestymistapaa toimintaprosessissamme edustaa tapa, jolla näyttöä on sovitettu asiakkaiden arvoihin ja odotuksiin vuorovaikutuksellisella ja keskusteltavalla tavalla. Näyttöä ei ole otettu vastaan ainoana totuutena, vaan sen soveltumista yksikköme ammatilliseen kontekstiin on neuvoteltu yhdessä osallistujien kanssa. (vrt. Gray, Plath & Webb 2009, 67-68.)

Mielenkiintoisimmat havainnot syntyivät prosessin ottaessa ennalta arvaamattoman käänteen. Vastattavissa olevan kysymyksen määrittely osoittautui vaikeaksi tehtäväksi. Sosiaalityön todellisuutta ei ole selkeät ja tarkasti määriteltävissä olevat ongelmanasettelut. Valitsemamme laaja kysymyksenasettelu aiheutti käänteen kohti pragmaattista lähestymistapaa, jossa tavoitteena oli löytää käyttökelpoista näyttöä (vrt. Gray, Plath & Webb 2009, 60-61). Alun perin olin ajatellut meidän päätyvän yhteen kysymykseen vastaavaan käytäntöön, johon tulisin hakemaan eriasteista näyttöä olemassa olevista tutkimuksista. Uusi lähestymistapa johti siihen, että löysin lopulta kolme kysymykseen vastaavaa käytäntöä, joille oli osoitettavissa olevaa näyttöä. Uskoin vielä näyttöjä kriittisesti arvioidessamme päätyvämmen näistä yhteen. Tässä kohtaa jouduin erityisesti kamppailemaan tutkijan ja osallistujan identiteettini kanssa. Ryhmämme ei kuitenkaan halunnut karsia pois yhtään näistä kolmesta käytännöstä, vaan muodostaa palvelukokonaisuuden vastaamaan erilaisissa olosuhteissa olevien asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita. Jos olisin pitänyt tiukasti kiinni kirjallisuuden ja teorian minulle asettamista ehdoista, olisin voinut ohjata prosessin kohti yhden käytännön mallia. Ryhmämme yhteinen ratkaisu lähtee muodostamaan palvelukokonaisuutta palvelee kuitenkin paremmin sosiaalityön käytäntöä. Se ei myöskään ole ristiriidassa näyttöön perustuvien käytäntöjen teorian kanssa, vaan tavallaan esittelee erilaisen sovelluksen hyödyntää niiden mahdollisuuksia arkityössä. Näissä edellä mainituissa kohdissa

toimintatutkimus menetelmänä antoi lisäarvoa tutkimukselle. Yhteisön ääni ja näkökulma oli selvästi arvokkaampi kuin yksittäisen jäsenen.

Näyttöön perustuvia käytäntöjä on kritisoitu positivistisen luonteensa takia ja toimintatutkimusta subjektiivisuuden takia. Tämän asetelman voisi ajatella aiheuttavan metodologisen sekamelskan. Voiko positivistista menetelmää edes ajatella kompleksiseen sosiaalityön todellisuuteen? Voiko subjektiivinen tutkimusstrategia lähestyä tarkkojen tieteellisten kriteereiden määrittelemää tutkimusnäyttöä käytännöistä? Kyllä voi. Toimintatutkimuksen keskeisenä ideana on yhdistää teoria ja käytäntö. Näyttöön perustuvalla käytännöllä on tarkoitus yhdistää tutkittu näyttö ja käytäntö. Valittu teoreettinen viitekehys ja tutkimusstrategia palvelivat toisiaan mielestäni hyvin. Subjektiivinen menetelmä toi positivistisen teorian lähemmäs sosiaalityön todellisuutta ja auttoi muovaamaan sitä kohti inhimilliset ja yksilölliset olosuhteet huomioon ottavaa sovellusta. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa sekä palvella aikuissosiaalityön kehittämistä, ja siinä tutkimus on onnistunut.

Toinen mielenkiintoinen suunnitelmastani poikkeaminen tapahtui arvioidessamme tutkittua näyttöä kriittisesti. Se oli mielestäni tutkimuksen kannalta yksi merkittävimmistä havainnoista. Huolimatta ohjeistuksesta yksi ryhmä ohitti tutkimuksellisen tiedon käytännöstä ja päätyi arvioimaan valittua käytäntöä omien kokemustensa ja asiantuntemuksensa kautta. Tämä havainto vahvistaa johdannossa esitettyä hypoteesia, että sosiaalityöntekijän päätöksentekoprosessin tietopohjana toimivat ensisijaisesti omat kokemukset ja koulutuksen tuoma asiantuntijuus. Asiakastyössä hankittu kokemus on muodostanut merkittävimmän perustan asiantuntijuudelle. Ammatillisen käytännön perustaminen tutkimukselliseen tietoon vahvistaa sosiaalityön eettistä perustaa. (Raunio 2011, 117-119.) Näyttöön perustuvien käytäntöjen ideana on muuttaa tietopohja kokemuksesta tutkittuun näyttöön. Omat kokemukset ja kliininen asiantuntemus toimivat välineenä, jolla hyödyntää tutkittua näyttöä ongelmanratkaisussa asiakkaan arvot ja odotukset huomioon ottaen.

Miten sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää asiakastyössään näyttöön perustuvia käytäntöjä asiakastyöstä nousevaan ongelmaan? Tutkimuskysymyksen vastauksena voin esittää tekemieni havaintojen analysoinnin ja reflektoinnin perusteella, että näyttöön perustuvia käytäntöjä on ensinnäkin mahdollista hyödyntää asiakastyöstä nousevan ongelman ratkaisemiseksi. Toimintatutkimuksena suoritetun prosessin avulla pystyimme muodostamaan palvelukokonaisuuden, joka tarjoaa sosiaalityöntekijälle tutkitusti vaikuttavia

menetelmiä työskentelyyn asiakkaan kanssa. Prosessi tarjosi systemaattisen tavan luoda uusi palvelukokonaisuus, joka selkeyttää työskentelyn tavoitteita ja asiakkaan kanssa tehtäviä suunnitelmia.

Sosiaalityöntekijän on usein vaikea kuvata tai erotella käyttämiään menetelmiä. Metodien epämääräisyys on antanut aihetta arvostella sosiaalityön professionaalista asemaa. Näyttöön perustuvien käytäntöjen käyttäminen tekee menetelmät näkyviksi ja osoittaa niiden tutkimuksellisen pohjan. Näin ollen näyttöön perustuvia menetelmiä hyödyntämällä voidaan turvata ja perustella sosiaalityön akateemista identiteettiä. Sosiaalityöntekijän pätevyysvaatimusten (ks. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272) kiristyttyä tulisi valmistuvien sosiaalityöntekijöiden hallita tämä tutkimuksellinen ote sosiaalityön käytäntöihin ja pystyä siten osoittamaan muillekin tahoille, miksi sosiaalityö on akateeminen oppiaine.

Palvelukokonaisuuden muodostaminen näyttöön perustuvista käytännöistä antaa sosiaalityölle myös vahvemman eettisen perustan. Kerätyn tutkimusnäytön avulla voimme tuottaa asiakkaille laadukkaampia palveluita, joiden vaikutukset pystytään osoittamaan. Sallittaneen vertaus lääketieteeseen: potilaana haluat varmasti tietää, että käyttämäsi lääkkeen vaikutukset on tutkittu? Tutkimusnäytön avulla voimme esittää myös sosiaalityön asiakkaille käyttämiemme menetelmien tutkitun vaikuttavuuden.

Mitä näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen vaatii sosiaalityöntekijältä ja organisaatiolta? Näyttöön perustuvista käytännöistä rakentuvan palvelukokonaisuuden rakentaminen ei ole havaintojeni perusteella mahdotonta sosiaalityön arjessakaan. Työyhteisömme suorittama prosessi vaati kuusi noin puolen päivän pituista tapaamista. Lisäksi se vaatii prosessin vetäjältä muutamia työpäiviä riittävän näytön etsimiseen sekä kirjallisiin töihin. Näin ollen uskallan väittää, että näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen ei vaadi erillistä projektirahoitusta. Sosiaalityön krooninen työvoimapula ja aliresursointi luonnollisesti nostavat kynnyksiä uudenlaiseen kehittämiseen ryhtymiselle. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattu uusien käytäntöjen implementointi vaatii toisaalta enemmän aikaa. Tämä tietenkin riippuu valitusta käytännöstä. Uuden palvelukokonaisuuden luominen voisi siten toimia myös työyhteisön kouluttautumista ohjaavana tekijänä. Laajemmassa mittakaavassa näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen vaatisi sen nousemista osaksi sosiaalityön koulutusta.

Yksittäisen sosiaalityöntekijän kohdalla näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen vaatii ajatuksellista muutosta. Sosiaalityön asiakastyössä tehtävän päätöksentekoprosessin tietopohja laajenee tutkimukselliseen näyttöön. Kliininen asiantuntemus ja hankittu kokemus toimii tärkeänä välineenä, jolla tutkimuksellinen näyttö saadaan parhaalla mahdollisella tavalla hyödynnettyä asiakkaan arvot ja odotukset huomioiden (vrt. Shlonsky & Gibbs 2004, 137-138). Tässä toimintatutkimuksessa muodostamamme palvelukokonaisuus tarjoaa sosiaalityöntekijälle keinovalikoiman, mutta sen käyttäminen vaatii yksittäisen työntekijän osaamista ja asiantuntemusta. Asiantuntemusta vaaditaan varsinkin sosiaalityöntekijän selvittäessä yhdessä asiakkaan kanssa, miten ja mitä käytäntöä tullaan toteuttamaan.

Tutkimuksen ulkopuolelle rajautui kaksi mielenkiintoista elementtiä, jotka voisivat toimia itsenäisinä tutkimusaiheina. Positivistisesta näkökulmasta näytön hankkimisen tutkiminen tarjoaisi mielenkiintoisen haasteen sosiaalityön tutkijalle. Eettisesti kestäväällä tavalla toteutettu koeasetelmien käyttö sosiaalityön kontekstissa olisi mielenkiintoista luettavaa. Tässäkin tutkimuksessa sivuttu ratkaisukeskeiseen sosiaalityöhön liittyvä koeasetelmaan perustuva tutkimus oli yksi mielenkiintoisemmista ja eniten keskustelua herättäneistä tutkimuksista.

Toinen selkeä rajaus oli näyttöön perustuvien käytäntöjen implementoinnin jättäminen tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Saimme toimintatutkimuksen ansiosta muodostettua mielestäni hienon palvelukokonaisuuden, mutta sen täytäntöönpano on vielä arvoitus. Uuden käytännön implementointi vaatii ensinnäkin koulutusta ja uudenlaista otetta vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Implementoinnin tutkiminen omana tutkimuksenaan tarjoaisi uudenlaisen näkökulman menetelmien käyttöön sosiaalityössä. Näyttöön perustuvien käytäntöjen tutkimus on vielä alkutekijöissään Suomessa, mutta uskon tutkimusten suuntautuvan jatkossa nimenomaan näihin kahteen osa-alueeseen, vahvan tutkimuksellisen näytön tuottamiseen ja näyttöön perustuvien käytäntöjen implementointiin.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Blomgren, Sanna (2005) Toimivia palveluohjauksen elementtejä etsimässä? – Kirjallisuuskatsaus suomalaisista palveluohjaustutkimuksista. Helsinki: Stakes.
- Corcoran, Kevin J. & Vandiver, Vikki (2006) Implementing Best Practice and Expert Consensus Procedures. Teoksessa A. R. Roberts & K. R. Yeager (Toim.), Foundations of social work practice. New York: Oxford University Press.
- Gray, Mel, Plath Debbie & Webb Stephen A. (2009) Evidence-Based Social Work. A Critical Stance. Lontoo ja New York: Routledge.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2007) Toimintatutkimus – Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus, 196-211.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Jyrkämä, Jyrki (1999) Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen (toim.). Siinä tutkija missä tekijä. Jyväskylä: ATENA kustannus, 25-62.
- Heikkinen Hannu L.T., Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) (1999) Siinä tutkija missä tekijä. Jyväskylä: ATENA kustannus.
- Hinkka, Terhi, Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta (2006) Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Raportteja 12/2006. Helsinki: 2006.
- Hänninen, Kaija (2007) Palveluohjaus – Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Raportteja 20/2007. Helsinki: 2007.
- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 14-47.
- Karjalainen, Pekka & Blomgren, Sanna (2004): Oikorata vai Mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Helsinki: Stakes.
- Kim, Johnny S. (2008) Examining the Effectiveness of Solution-Focused Brief Therapy: A Meta-Analysis. Research on Social Work Practice 18 (2), 107-116.
- Korteniemi, Pertti & Borg, Pekka (2008) Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä? Stakes, Työpapereita 23/2008. Helsinki: Stakes.
- Kuula, Arja (1999) Toimintatutkimus – Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

- McNeece C. Aaron & Thyer, Bruce A. (2004) Evidence-Based Practice and Social Work. *Journal of Evidence-Based Social Work* 1 (1), 7–25.
- Mullen, Edward J. (2002) Evidence-based social work - theory & practice: Historical and reflective perspective. Paper presented the 4th International Conference on Evaluation for Practice, University of Tampere. Teoksessa Edward J. Mullen *Evidence-Based Practice in a Social Work Context - the United States Case*. Stakes, FinSoc. Työpapereita 2/2004.
- Mullen, Edward J. (2004) Evidence-based Practice in a Social Work Context - the United States Case. Stakes, Työpapereita 2/2004. Helsinki: Stakes.
- Mullen, Edward J., Bledsoe, Sarah E. & Bellamy, Jennifer L. (2008) Implementing Evidence-Based Social Work Practice. *Research on Social Work Practice* 18 (4), 325-338.
- Orme, Joan & Shemmings, David (2010) *Developing Research Based Social Work Practice*. Sarja: BASW Practical Social Work. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.
- Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) (2011) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Plath, Debbie (2008) Evidence-based practice. Teoksessa Mel Gray, Debbie Plath & Stephen A. Webb (toim.). *Social Work Theories and Methods*. Lontoo: Sage. 172-183.
- Raunio, Kyösti (2004) *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Kyösti (2010a) Ensimmäinen suomenkielinen esitys näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 227-230.
- Raunio, Kyösti (2010b) Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? http://www.uta.fi/laitokset/sostyo/hlokunta/raunio/jla_npk_150910.pdf . Viitattu 10.1.2012.
- Raunio, Kyösti (2011) Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan käytännön haasteena. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.). *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Roberts, Albert R. & Yeager, Kenneth R. (toim.) (2006) *Foundations of Evidence-Based Social Work Practice*. New York: Oxford University Press.
- Sackett, David L, Rosenberg, William M C, Gray, J A Muir, Haynes, R Brian & Richardson, Scott W (1996) Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *British Medical Journal* 312 (7023), 71-72.
- Sackett, David L., Straus, Sharon E., Richardson, W. Scott, Rosenberg, William & Haynes, R. Brian (2000) *Evidence-Based Medicine: How to Practice and Teach EBM*. New York: Churchill Livingstone.

- Shlonsky, Aron & Gibbs, Leonard (2004) Will the Real Evidence-Based Practice Please Stand Up? Teaching the Process of Evidence-Based Practice to the Helping Professions. *Brief Treatment and Crisis Intervention* 4 (2), 137-153.
- Soydan, Haluk (2008) Applying Randomized Controlled Trials and Systematic Reviews in Social Work Research. *Research on Social Work Practice* 18 (4), 311-318.
- Sundman (1997) Solution-Focused Ideas in Social Work. *Journal of Family Therapy*, 19 (2), 159-172).
- Sørensen, Aage B. (1992). Aktionsforskning om og i arbejdslivet. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 33 (3), 213–230.
- Taylor, Carolyn & White, Susan (2001) Knowledge, Truth and Reflexivity. The Problem of Judgement in Social Work. *Journal of Social Work* 1 (1), 37-59.
- Thyer, Bruce A. (2006). What is evidence-based practice? Teoksessa Roberts A. R. & Yeager K. R. (Toim.), *Foundations of social work practice*. New York: Oxford University Press, (35-46).
- Whyte, William Foote (1991) *Participatory Action Research*. Newbury Park, London ja New Delhi: Sage Publications.

Suomen säädöskokoelma:

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

Nuorisolaki 27.1.2006/72

Sähköiset lähteet:

The Campbell Collaboration (2012). <http://www.campbellcollaboration.org/> . Viitattu 10.1.2012.

The Social Care Institute for Excellence (2012). <http://www.scie.org.uk/> . Viitattu 10.1.2012.

The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre (2012). <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/> . Viitattu 10.1.2012.

Socialstyrelsen (2012). Evidensbaserad praktik i socialtjänsten. <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik> . Viitattu 10.1.2012.